

Vargens utbredning och lokalisering: en orientering

Serena Cinque

ARBETSRAPPORT 30

2003

CEFOS
Göteborgs universitet

Innehåll

Introduktion: vargen – ett laddat ämne	1
”Vargen och vi” - Mitt första möte med den svenska vargfrågan	8
Rovdjursutredningen och Rovdjurspropositionen	11
Debatten före 2000.....	13
Debattens utveckling från år 2000 till i dag: en tilltagande diskussion.....	16
Diagram och figurer	34
Referenslista	37

Introduktion: vargen – ett laddat ämne

Dagens svenska vargstam har vuxit fram under de senaste 20 åren. Då vargen blev fridlyst 1965 fanns det i Sverige som högst 10 vargar och innan dess fanns det blott några enstaka exemplar. Arten var troligen mycket nära att försvinna från hela den skandinaviska halvön.

Under den senare delen av 1970-talet började det strömma in rapporter om vargens återkomst. När den första snön föll i november 1977 syntes vargspår på flera ställen. Det rörde sig då om sju eller åtta djur i skogslandet öster om Kiruna och i Stora Sjöfallets nationalpark¹, men vargen hade även setts i Värmland. Dessa händelser ledde till ett stigande intresse för frågor om vargens återkomst och hur en ökande vargstam skulle hanteras. Diskussionen tog ytterligare fart under 80- och 90-talen när vargstammen tilltog i Sverige och i Norge. Ökningen överträffade de andra skandinaviska rovdjuret och visade på möjligheten att vargen återigen skulle kunna bli en del av den skandinaviska faunan i stora delar av landet.

Den skandinaviska vargpopulationen ökade mellan 1991 och 1998 med 29 procent per år.² Tidigare, under perioden 1980 till 1990, var tillväxten i storleksordningen runt 20 procent. Vintern 1998/1999 beräknades antalet vargar mellan 59 och 75 individer i Sverige och Norge tillsammans. Våren 2000 uppskattades vargstammen till mellan 67-81 djur.³ Följande år beräknades vargpopulationen i Sverige och Norge uppgå till cirka 100 vargar⁴. Det skedde totalt cirka 9 föryngringar, varav 8 i Sverige. Den senaste undersökningen⁵ (mars 2003) talar om att det idag i Skandinavien (Sverige och Norge)⁶ finns 8 familjegrupper och 8 potentiella par. Trots den progressiva ökningen ligger vargen fortfarande under den nivå på 50 köns mogna individer som Internationella Naturvårdsunionen (IUCN) satt som gräns för när en djurart

¹ Norr och söder om Stora Lule älvs sjösystem i Jokkmokks och Gällivare kommuner, Norrbottens län.

² G. Ericsson., T. A. Heberlein (2003), *Attitudes of hunters locals and the general public in Sweden now that the wolves are back*. Biological Conservation. (under utgivning).

³ I detta antal ingår inte de valpar som föddes under våren 2000.

⁴ Å. Aronson, P. Wabakken, O. Knut Steinset, H. Sand, I. Kojola (2001/2002), *Varg i Skandinavien. Statusrapport för vintern 2001/2002*.

⁵ P. Wabakken (Norsk Insitutt for Naturforskning, Høgskolen i Hedmark), "Ulv i Skandinavien pr. 15 mars 2003. Foreløpige konklusjoner for vinteren 2002/2003".

⁶ Mellan de svenska och de norska stammarna av björn, järv, lo, varg och kungsörn förflyttar sig individer i en sådan omfattning att det finns fog för att tala om gemensamma stammar för Sverige och Norge. Prop. 2000/01:57.

skall betraktas som akut hotad.⁷ Inavel hotar dock vargpopulationens genetiska framtid om det visar sig att alla nu levande vargar härstammar från det par som fortplantade sig för första gången 1983. Vargens förmåga att vandra långa sträckor kan dock bidra till ett genetiskt utbyte mellan den skandinaviska och finsk-ryska stammen. De skandinaviska vargarna härstammar, i grund och botten, från tre vargar som vid olika tillfällen de senaste 20-25 åren vandrat in från Finland och Ryssland.⁸ Prognoser om den skandinaviska vargstammens framtid är därför osäkra. Om det etableras nya par och det blir en fortsatt tillväxt kan populationen växa och arten återkomma till gamla revir. Dessvärre är inavelsproblemet en risk och antalet vargar i Skandinavien kan istället komma att sjunka.⁹ Artdatabanken¹⁰ har i sin senaste lista över hotade arter i Sverige, den så kallade rödlistan¹¹, bedömt vargen som akut hotad, järven som starkt hotad och björn och lodjuret som sårbara.

Flera attitydundersökningar¹² visar att de flesta svenskar anser att rovdjuren har en självklar plats i naturen. Den första enkätundersökningen om varg i Sverige genomfördes 1976¹³ och resultaten visade att majoriteten av de tillfrågade var mycket positiva till varg, framför allt jägare och medlemmar i Svenska Naturskyddsföreningen. Medan de flesta tyckte att vargar borde få återetablera sig i fjällområdet, visade undersökningen att mindre än 15 procent av de tillfrågade tyckte att Gotland och Svealand var lämpliga områden.¹⁴ Viltskadecenter Grimsö och Naturvårdsverket genomförde 1998 en

⁷ Prop. 2000/01:57, 13.

⁸ Däremot finns det viss osäkerhet om i vilken omfattning de svensk-norska stammarna har kontakt med finska bestånd.

⁹ Prop. 2000/01:57, 14.

¹⁰ Artdatabanken (tidigare *Databanken för hotade arter*), är gemensam arbetsenhet för SLU och Naturvårdsverket, med SLU som administrativt ansvarig. Artdatabankens uppgift är att samla in, lagra och utvärdera information om hotade och sällsynta växter och djur i Sverige.

¹¹ Rödlistan är en förteckning över arter som anses löpa risk att försvinna från en region, ett land eller hela världen. I de nuvarande svenska listorna grupperas arterna i kategorier som betecknar grad av sällsynthet och risk för utdöende. De senaste svenska rödlistorna (2000) omfattade sammanlagt 4 120 arter. Globala rödlistor upprättas främst av Internationella naturvårdsunionen (IUCN), som också svarar för systemet med indelning i hotkategorier.

¹² Svenska Naturskyddsföreningen (1976), *Rapport från projekt Varg – Om vargens situation och framtid i Sverige utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen*.

T. Andersson, A. Bjärvall, M. Blomberg (1977), *Inställning till varg i Sverige – en intervjuundersökning*. Naturvårdsverket SNV PM 850.

J. Karlsson, A. Bjärvall, A. Lundvall (1999), *Svenskarnas inställning till varg. Rapport 4933*. Naturvårdsverket. Stockholm.

G. Ericsson, T. A. Heberlein (2002), *Attityder till varg och vargjakt i Sverige*. SLU Uppsala.

¹³ Undersökningen var finansierad av Naturvårdsverket.

¹⁴ Ett av de starka argument i debatten är att vargarna etablerade sig långt ifrån det område som svenskarna, i denna undersökning, sade att de helst föredrog.

intervjuundersökning för att få en uppfattning om attityderna till varg i Sverige.¹⁵ Undersökningen visade att majoriteten¹⁶ av de tillfrågade kunde acceptera en ökning av antalet vargar i Sverige och att de även kunde acceptera varg i närheten av sin bostadsort. Studien jämförde även Sverige och Norge eftersom norrmän i genomsnitt är mer negativt inställda till varg än svenskar. En viktig skillnad mellan dessa två länder, när det gäller rovdjursfrågor, är att det i Norge finns 2,5 miljoner fritt betande får. Studien påpekade att mer kunskap om varg leder till en positiv inställning, samt att kunskap är ett viktigt medel för att öka förståelsen mellan olika intressegrupper. Dessutom påvisade undersökningen att äldre människor var mer negativa till varg än yngre samt att en ökad acceptans för varg i framtiden snarare kommer att bero på ett generationsskifte.

År 2002 publicerades resultaten från den tredje och senaste undersökningen¹⁷ där forskarna riktade sig till allmänheten, jakträttsinnehavare och boende i glesbygdskommuner med vargförekomst. Resultaten från undersökningen påvisar alltså att erfarenhet av varg betyder mycket för människors åsikt. Personer med erfarenhet av vargdödade djur är mer negativt inställda till varg. Totalt visar den allmänna opinionen ett starkt stöd för vargens återkomst, men de som bor i vargområdet eller som är direkt utsatta för risken av ett angrepp har en mer negativ inställning.

Att personer på landbygden oftast tillhör en äldre generation skulle kunna vara en del av förklaringen till varför boende i vargområden är mindre positiva till varg.¹⁸ Studien visar dessutom att där vargen återkommer är människor mindre positivt inställda. Ungefär en fjärdedel av alla intervjuade grupper har en neutral attityd till varg eller till vargens återkomst.

Vargfrågan har, under senare år, fått mycket uppmärksamhet inte minst i media och lockat fram så många känslor att man som utomstående inte kan låta sig förvånas över det stora engagemang som visas. Frågan speglar ofta en konflikt mellan olika intressen, mellan statlig och lokal nivå,

¹⁵ Karlsson J., (1999) *Op. Cit.*

Sifo uppdrogs att telefonintervjua 2000 slumpmässigt utvalda svenskar, varav 500 från områden med vargförekomst.

¹⁶ Av de tillfrågade menade 69 procent att en vargstam på åtminstone 100-200 vargar var acceptabelt och 41 procent kunde acceptera en stam på 500-1000 vargar i landet. Av de tillfrågade sa 43 procent att de inte kunde tänka sig att bo områden med varg även om personer som bor i områden med varg tenderar att vara mindre rädda för varg än de som bor i övriga delar av landet

¹⁷ G. Ericsson, T. A. Heberlein (2002), *Op. Cit.*, sida 10.

¹⁸ *Ibidem*, 14.

mellan bönder på små orter och tjänstemän i stora städer, mellan jägare och djurvänner. Konflikten följer tre olika riktlinjer:

Vargangrepp mot tamdjur och det följande ersättningsystemet

Förlusten av tamdjur och boskap har bidragit till starka lokala reaktioner. Det nuvarande viltskadesystemet, som började gälla 1995, innebar nya regler för bidrag och ersättning för viltskador. Grundprincipen är att viltskador skall förebyggas vilket i första hand skall ske genom jakt. Det nya systemet ersätter då endast skador som orsakats av fridlyst vilt¹⁹, dvs. björn, varg, lo och järv. Länsstyrelsen lämnar bidrag till förebyggande åtgärder, skador som inte har gått att förutse och därmed inte har kunnat förebyggas, för dessa kan man få ersättning från Länsstyrelsen.²⁰ Den allmänna regeln är att skadade tamdjur alltid skall besiktigas av en besiktningsman och att Länsstyrelsen står för den kostnaden.

Lokalbefolkning och dess oro för vargangrepp mot människan

En vargstam som vistas i områden där människor bor upplevs som ett problem av majoriteten av de boende. Många av dessa människor har intressen som direkt påverkas negativt av rovdjursförekomst. När vargen nästan var försvunnen från Skandinavien var vargens roll i ekosystemet och artens eventuella återkomst en hypotetisk fråga och de flesta människor hade inte någon direkt erfarenhet av varg. Även bland jägarna fanns uppfattningen att vargen inte medförde några speciella negativa effekter på viltet.

Idag är det tydligt att den växande vargstammens framtid i hög grad kommer att bero på inställningen hos de människor den skall dela livsrum med.²¹ Relationen mellan människa och rovdjur är ofta konfliktfylld eftersom den lokala befolkningen står mot det okontrollerbara viltet²². Historien om vargen Ylva i Värmland 1990²³ är ett första exempel på denna konflikt. Aldrig tidigare hade en varg kommit att få så stor uppmärksamhet som tiken Ylva. Olika intressegrupper ville få bort henne från skogen med motiveringen att hon hade ett ytterst ovanligt beteende eftersom hon närmade sig bebyggelse

¹⁹ Enligt Jaktlagen SFS 1987:258

²⁰ Viltskadecenter webbsida www.viltskadecenter.com

²¹ SOU 1999: 146

²² ”Rovdjurcenter vill minska vargskräck. Vargsafari föreslås. Turismplaner möter lokalt motstånd”, Dagens Nyheter (2000-08-25).

och vandrade långa sträckor. Naturvårdsverket försåg Ylva med en radiosändare för att kunna spåra hennes vandringar. Ylva kom att hålla till i området mellan Sunne och Arvika i nästan fyra år. Den 24 februari 1993 sköts hon med tillstånd från Naturvårdsverket p.g.a. hennes beteende.

Jakt, jaktlag samt jaktbrott

I debatten framkommer att jägare tenderar att vara kritiska mot vargens återkomst, vargpolitiken och dess utformning vilket huvudsakligen beror på jaktlagen. Förslag läggs fram om att kunna jaga varg under vissa perioder eftersom jakten ses som en lämplig metod för att bevaka och begränsa den ökande vargstammen. Dessutom anser många jägare att reglerna för skyddsjakten är otillräckliga för att till exempel kunna motstå ett vargangrepp mot jakthundar, något som anses vara ett centralt problem.

Regeringens proposition 2000/01:57 (sammanhållen rovdjurspolitik) har visat att brott mott jaktlagen innefattar dödande av vargar. Minimistrafvet för grovt jaktbrott och grovt jakthäleri höjdes från två veckor fängelse till sex månaders fängelse. Dessutom höjdes maximistrafvet från två till fyra års fängelse.

Syftet med denna rapport är för det första att ge en inblick i diskussionen om den svenska vargstammens vara eller icke vara och samtidigt ge en kort sammanfattning av lagstiftningen. För det andra är syftet att få insikt i hur lokalbefolkningen upplever vargens återkomst och hur de deltar i debatten.²⁵

²³ M. Ednarsson "Läste du det där om vargen? – Om vargfrågan i massmedia", Bidrag till en antologi om hållbart mångbruk av skogen. Forskargruppen miljöfokus.

²⁵ Jag har använt Mediearkivet, ett webbaserat tidningsarkiv som uppdateras dagligen. Detta innebär en möjlighet att enkelt kunna söka efter "varg" i den svenska pressen. Jag samlade tidningsartiklar från 1995, men begränsat min sökning huvudsakligen till fyra år, dvs. fr.o.m. 2000 t.o.m. 2003, eftersom det är under denna tid som debatten tagit verklig fart. På Internet letade jag efter "Debatten om varg" i form av forum, chatt, e-mail och allt som skulle hjälpa till att få fram olika linjer i argumentering och inställning i vargfrågan. Sedan kompletterade jag bilden med material från olika webbsidor vilka presenterar dokument och information på nätet. På så sätt har jag kunnat konstatera att det finns stora skillnader i tonen i debatten. Internet representerar en sorts offentlig arena där människor kan uttrycka sina åsikter i form av protest mot politikerna och regeringen, utan att bry sig om reaktionerna. Pressen, å andra sidan, är fortfarande kommunikationskanalen där forskare kan svara på läsarnas frågor och där debatten har ett större auditorium.

Målet med rapporten är att kunna identifiera väsentliga skärningspunkter i diskussionen. Av denna anledning indelade jag debatten i två perioder:

- ❖ Före 2000
- ❖ Från 2000 fram till idag

På så sätt åskådliggörs framväxten av intresset i frågan om vargens återkomst huvudsakligen under de senaste fyra åren.

Diagram 1. Antal tidningsartiklar om varg per år

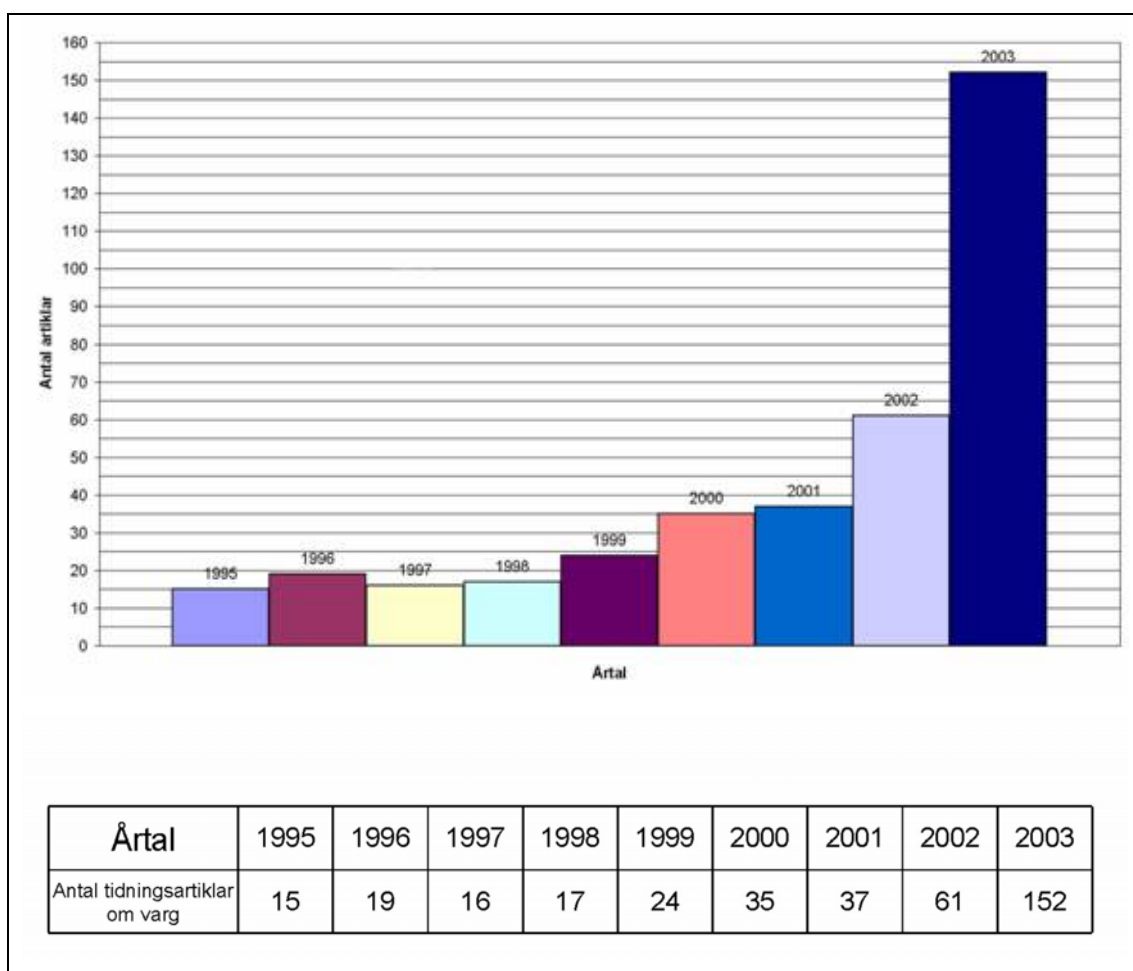

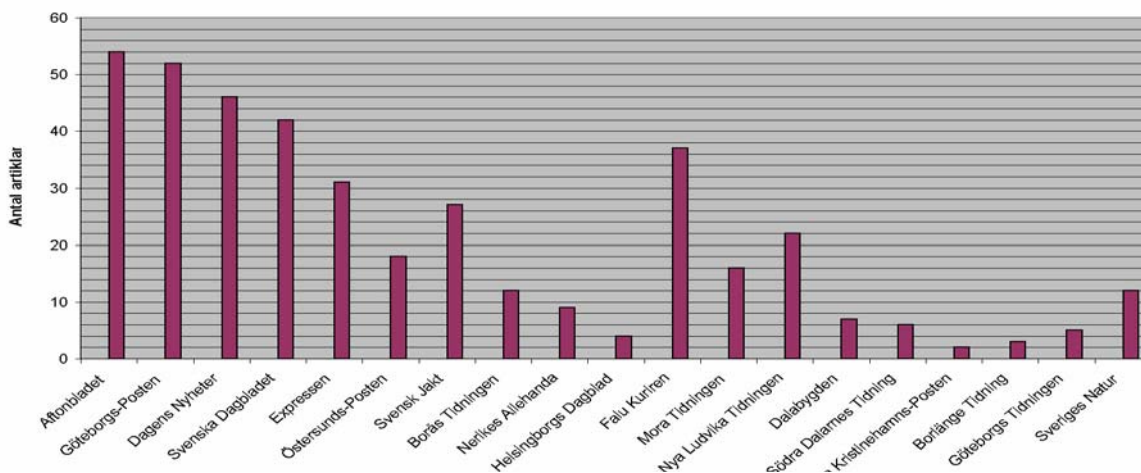
Diagram 2. Totala vargartiklar per tidning (1995-2003)

Totala antalet vargartiklar per tidning under åren 1995 till 2003

Aftonbladet	54
Göteborgs-Posten	52
Dagens Nyheter	46
Svenska Dagbladet	42
Expressen	31
Östersunds-Posten	22
Svensk Jakt	27
Borås Tidningen	20
Nerikes Allehanda	10
Helsingborgs Dagblad	9

Falu Kuriren	37
Mora Tidningen	16
Nya Ludvika Tidningen	22
Dalabygden	7
Södra Dalarnes Tidning	9
Nya Kristinehamnsposten	2
Borlänge Tidning	4
Göteborgs Tidningen	5
Sveriges Natur	12

Antal vargartiklar per tidning

”Vargen och vi” - Mitt första möte med den svenska vargfrågan

När jag började intressera mig för vargens återkomst i Sverige, blev jag förvånad över att debatten var så livlig och rörig. Regering och riksdag tar upp frågor om miljö och dess förvaltning. Samma sak kan man säga om olika grupper och organisationer i landet som är engagerade i att bevara miljön eller som är direkt intresserade av problemet i syfte att förklara människans relation till naturen (bl. a. jägare, biologer och djurorganisationer). Antalet sådana organisationer växer varje år. Vad jag upptäckte i vargfrågan var just att stora delar av samhället var starkt engagerad i diskussionen och att vargen skapade många konflikter. För mig var detta en överraskning. Min första tanke var att genom tidningar och Internet spegla diskussionen i medierna. Samtidigt var jag också angelägen om att kunna delta i konferenser och symposier för att komma åt den ”mänskliga faktorn” i debatten. Genom att träffa de människor som är engagerade i frågan föreställde jag mig kunna ge en genomgripande bild av situationen.

Februari 2003 närvarade jag vid mitt första offentliga möte om vargens återkomst på Bohusläns museum i Uddevalla. Föreläsningen hölls i en stor och luftig lokal som var behagligt inredd och utsmyckad i samstämmiga färger och former. Nedan följer en kort sammanfattning av mötet:

Mötet börjar kl. 19.00. De 200 sittplatserna räcker inte till för alla som vill vara med. Ett antal personer (cirka 30-40 st) står upp framför entrédörren för att försöka höra. Framför publiken står en uppstoppad varg som orsakar kommentarer och kritik. Till vänster om vargen finns sex experter på vargfrågan vilka har blivit inbjudna av arrangörerna²⁶ för att bidra till diskussionen. Nästan alla deltagarna i salen är män, omkring 50-60 år gamla och de flesta ser ut att vara jägare eller intresserade av jakt. Dessutom finns det ett tiotal kvinnor i medelåldern. Klimatet är spänt och känslorna starka. Många refererar till egen lång erfarenhet av jakt eller boskapsskötsel och några har t.o.m. upplevt möten med varg i skogen eller i det område där de bor. Alla är starkt engagerade i vargfrågan, och ger uttryck för att vara välinformerade om lagstiftningen.

²⁶ Studieförbundet Vuxenskolan och Studieförbundet.

Mötet öppnas med ett anförande av en ”naturpedagog” som kort sammanfattar diskussionen runt vargfrågan. Han presenterar de sex inbjudna gästerna²⁷ och ger dem ordet, en efter en. Företrädarna för Jägareförbundet och Jägarnas Riksförbundet ser situationen som kritisk och dåligt reglerad på grund av en felaktig och oansvarig politik som underskattar de lokala problemen i små orter på landet och som privilegierar de nationella målen. Resultatet blev en konflikt mellan Stockholm och resten av landet. Dessutom anser representanterna för Jägareförbundet och Jägarnas Riksförbundet att felet ligger på lagstiftningsnivån och argumenterar för att antingen skall vargjakt tillåtas (även i begränsade områden och antal) eller så skall ersättningsbidraget öka för alla som jagar med lösa hundar, vilka lätt kan bli utsatta för skador i vargrevir. Vad gäller vargpopulationen, påpekar de vidare, att både Rovdjursutredningen SOU 1999:146 och regeringens Proposition 2000/01:57 har satt upp ett mål om 200 vargar för den närmaste framtiden i Skandinavien. Detta skulle betyda en svår situation för jägarna, vilka på så sätt förlorar kontrollen över viltet och skogen. I den aktuella situationen anser Jägareförbundet att lagen skapar alla förutsättningar för jaktbrott, med fängelse som påföljd.

Svenska Rovdjursföreningens²⁸ representant noterar att det i dag finns ett 100-tal exemplar av varg i hela Skandinavien och att vargen är klassificerad som en akut hotad art i som behövs för den svenska biologiska mångfalden. Sverige bör bedriva rovdjurspolitik på ett sätt som inte skadar medborgarnas intressen och vargens återkomst. Ersättningssystemet sägs vara olämpligt för de aktuella behoven och det krävs en reform inte bara av beloppet utan också av den logik som ligger bakom lagstiftningen och ersättningar. Lagstiftningen och regeringens inställning illustreras av Länsstyrelsens och polisens representanter. Den senare menar att Jaktförordningen²⁹ bör reformeras för att underlätta och förbättra ersättningssystemet. Beträffande skydds jakt förklarar polisen att det med de aktuella paragraferna i jaktförordningen³⁰ i praktiken är omöjligt att snabbt motverka ett angrepp mot tamdjur från varg, utan att riskera att

²⁷ Inbjudna var: Länsstyrelsen, Svenska Jägareförbundet, Svenska Rovdjursföreningen, Jägarnas Riksförbundet, Lantbrukarnas Riksförbundet, Polisen.

²⁸ Svenska Rovdjursföreningen bildades 1997 genom ett samgående mellan Föreningen Våra Rovdjur och Föreningen Varggruppen. Idag har föreningen drygt 3 000 medlemmar. Föreningen har täta kontakter med beslutsfattare på verk och departement och lämnar då och då egna förslag till beslut. I många län finns rovdjursgrupper - ett samrådsorgan mellan länsstyrelse, det lokala jaktvårdsförbundet, naturskyddsföreningen, m.fl. Svenska Rovdjursföreningen har oftast en representant i dessa regionala rovdjursgrupper.

²⁹ Jaktförordning 1987: 905

³⁰ Speciellt 24 §

bryta mot lagen. Länsstyrelsens representant anser att Naturvårdsverket inte har någon nationell plan för närvarande och uttrycker förståelse för alla som drabbats av skador orsakade av rovdjursangrepp. Han medger att en lösning skulle kunna uppnås om regeringen överlät åt Länsstyrelsen samt de lokala offentliga aktörerna att lösa en del av de problem som uppstår på lokal nivå i samband med vargens närvaro. Ersättningsprocessen skulle kunna bli effektivare om planeringen av jakt och viltförvaltning skedde lokalt. Med anledning av detta förslag anmärker Jägareförbundet att det i den närvarande situationen verkar ser ut som om varken Naturvårdsverket eller regeringen har någon organisatorisk plan för den s.k. ”biologiska mångfalden”.

Efter anförandena ges publiken tillfälle att ställa frågor. Många vill prata samtidigt och då anskaffas en trådlös mikrofon som skickas runt bland deltagarna med hjälp av en diskussionsledare. Flera deltagare uttrycker sitt personliga missnöje mot regeringens politik vilken sägs privilegiera huvudstadens intressen. De flesta talar om lång erfarenhet av jakt och starka vänskapsband med sina hundar. Vissa som har drabbats av skador på tamdjur har fått vänta flera månader innan de fått någon ersättning. En del väntar fortfarande på besked. Andra berättar för publiken att de har träffat på varg i skogen och att de då velat skjuta vargen för att skydda hundarna och sitt eget liv. En man talar om sitt missnöje med jaktlagen som är det enda som hindrar honom från att döda en varg som angriper hans får. Den allmänna meningen kan sammanfattas i två positioner: antingen skall det vara tillåtet att jaga ett visst antal vargar eller så bör skyddet öka för medborgarna. Många är missnöjda med de olika skyddssystem som erbjuds – som exempel nämns viltstaketen som upplevs som både ineffektiva och dyra.

När det uppdagas att även andra länder har upplevt problem i samband med vargens återkomst ökar oron. Man vill inte upprepa samma misstag som gjordes i Ryssland, där vargpopulationen ökade utan kontroll tills den började hota den lokala befolkningen. För att stödja en förnuftig politik föreslår Jägareförbundet att man bör införa en ny form av lag reglerad jakt där man tillåter jakt på varg under vissa tidsperioder.

Bland deltagarna finns det också en och annan som vill poängtera vargens rätt att finnas i skogen och dess betydelse för det skandinaviska ekosystemet. Dessa talare är bekymrade över människors negativa attityd, naturen behandlas som privat egendom och de vilda djuren som något som skall kontrolleras och begränsas. Detta sätt att resonera, säger man, hjälper inte till att lösa konflikten utan fortsätter att ställa människan mot djuret istället för att befrämja harmoni och förståelse mellan alla varelser.

En kvinna i publiken ställer frågan om vargen kan vara farlig för människor. Kan vargen attackera människor? Rovdjursföreningens ordförande svarar att det för närvarande inte finns några studier som helt utesluter denna risk men att det samtidigt inte finns några uppgifter som rapporterar om vargar som angripit människor i Skandinavien eller Europa under 1900-talet.

Mötet tar slut efter två timmar trots att många frågor återstår. Arrangörerna ber publiken att skriva ner sina frågor och synpunkter för det framtida möte som planeras hållas på museet nästa år. Jägareförbundet delar ut broschyrer till publiken för att informera om sin verksamhet. De flesta fortsätter att diskutera i smågrupper på vägen mot bussarna som väntar på parkeringsplatsen.

Rovdjursutredningen och Rovdjurspropositionen

Riktig fart tog debatten om ”vargen” när den svenska regeringen tillsammans med riksdagen bestämde att ett ökat antal rovdjur skulle tillåtas i landet.

Naturvårdsverket konstaterade i början av 90-talet att den svenska vargstammen var för liten för att dess överlevnad på lång sikt skulle kunna betraktas som säkrad.³¹ Regeringen inrättade därför ett serviceorgan och kallade det för Viltskadecenter.³² Viltskadecentret startade dock inte sin verksamhet förrän 1996, då på uppdrag av Naturvårdsverket. Det kom att förläggas till Grimsö Forskningsstation, strax söder om Riddarhyttan (Västmanlands län). Anledningen till placeringen var att garantera en kontinuerlig kontakt med den vetenskapliga kompetens inom viltforskningsområdet som verksamheten kräver.³³

I Rovdjursutredningen (SOU 1999: 146) ville regeringen behandla frågan genom företrädare av berörda intressenter och forskargrupper bestående av ekologer, genetiker, representanter från sametinget, jägare och lantbrukare. Här samlades slutsatser och förslag från statliga kommittéer som redovisades i form av Statens Offentliga Utredningar. En särskild forskargrupp kom fram till att det skulle behövas 5000 vargar i hela Skandinavien för att garantera en långsiktig överlevnad och undvika

³¹ ”Naturvårdsverket Åtgärdsprogram för bevarande av Varg (*Canis lupus*)”, nr. 23, Fastställt den 28 juni 2000, 15.

³² Naturvårdsverket (2002-05-30), *Redovisning av uppdrag den 7 juni 2002 om viltskadecenters organisation, formella status och finansiering*.

³³ I Viltskadecenters uppgifter ingår också att förmedla den insamlade kunskapen till berörda myndigheter.

genetisk utarmning. Dock diskuteras där i rapporten att en sådan stor ökning av antalet vargar skulle kunna generera konflikter och skapa risk för ett stort motstånd på lokal nivå. För kortsiktig överlevnad (10-15 år) och för att undvika negativa effekter av inavel skulle det, enligt forskarnas rapport, räcka med 500 vargar.³⁴ Förslaget bedömdes som politiskt omöjligt av forskningskommittén. Man ville få ett stöd från lokalbefolkningen, både på de orter som mest skulle beröras men också av befolkningen i stort. ”Man kan på goda grunder anta att en vargstam på 500 individer skulle innebära allvarliga problem för rennäringen”³⁵ konstaterar man i utredningen. Följaktligen bestämde forskningskommittén i Rovdjursutredningen ett minimalt för vargstammen om 200 individer för hela Skandinavien.³⁶ Beslutet grundades särskild på de studier som vargforskaren L. David Mech³⁷ hade gjort kring vargstammars livskraft i Minnesota. Mech ansåg att erfarenheten beträffande andra små isolerade populationer visade att även en mindre stam kan växa utan problem.

Rovdjursutredningen värderades positivt av många intressegrupper, eftersom ”[...] den hade i uppdrag att finna lösningar i vargfrågan, vilka kunde tillfredställa kraven på en livskraftig vargstam och balansera detta mot samhällets/människors intressen”.³⁸ Det bedömdes som en rimlig lösning att försöka förena både ”vargvänner” och ”vargmotståndare”.

Under år 2000 presenterade regeringen sitt förslag om vargstammen i Sverige³⁹ där man föreslog att det skulle finnas 20 årliga föryngringar, motsvarande cirka 200 individer i Sverige. När detta etappmål nåtts skall en grundlig utvärdering av utbredningens effekter göras. Med tiden skall en nivå för antalet vargar kunna anges, som bättre stämmer överens med de nivåer som, med vetenskapliga utgångspunkter, bedöms vara nödvändiga för en kortsiktig livskraftig vargstam, dvs. minst 500 individer. På så sätt tillåts en kraftig tillväxt av den nutida vargstammen.⁴⁰

Tre viktiga punkter bör noteras. Regeringen valde att föreslå ett etappmål för rovdjursstammarna i stället för de minimala som Rovdjursutredningen föreslog. Dessutom begränsas varg i renskötselområdet till de områden där den gör minst skada. Som sista och mest omdiskuterad punkt bestämde regeringen att målet för vargstammens utbredning skall vara att den tillåts att spridas på ett ”naturligt” sätt.

³⁴ ”Naturvårdsverket Åtgärdsprogram för bevarande av Varg (*Canis lupus*)”, nr. 23, Fastställt den 28 juni 2000.

³⁵ SOU 1999: 146, 202.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ L.D. Mech (1998), Estimate costs of maintaining a recovered wolf population in agricultural regions of Minnesota. *Wildlife Society Bulletin* 26:817-822.

³⁸ ”5000 vargar det dolda målet”, Borås Tidningen (2001-04-07)

³⁹ Prop. 2000/01:57

⁴⁰ *Ibidem*, 41.

Reaktionerna var starka mot regeringens förslag som förutsåg ett högre antal individer (20 årliga förnygringar) än vad utredningen hade föreslagit. Många kommenterade i pressen att "[...]Miljödepartement gick in som en elefant i ett glashus och krossade alla omsorgsfullt utarbetade kompromisser"⁴¹. Det som flera rovdjursgrupper kritiserade i första hand var bristen på överensstämmelse mellan utredningens "minimian-tal" och propositionens "etappmål".

Debatten före 2000

Vargfrågan tar till början formen av konflikt mellan centrum och periferi och en fråga om maktens centralisering. I en artikel i Aftonbladet⁴² klarläggs konflikten mellan den lokala befolkningen och politikerna i Stockholm som en fråga om landsbygdens vara eller icke vara. Vargen är inte längre ansvarig för ett eller att annat rivet får eller hund utan blir också en symbolfråga för arbetslöshet, utflyttning och nedlagda industrier, postkontor och vårdcentra-ler. Biologer och forskare rapporterar ofta i pressen om en snabb tillväxt av vargstammen⁴³ samtidigt som jägare och fårägare ingår i intressegrupper för att bättre skydda sina intressen. Sverige jämförs ganska ofta med andra euro-peiska länder i syfte att visa på jämförbara erfarenheter av rovdjursåteretab-ling och relaterade konsekvenser.⁴⁴

Under 1999 tilltar diskussionen. Intresset för vargfrågan ökar i pressen, speciellt i dagstidningarna. Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Göteborgs Posten ägnar långa och detaljerade reportage åt rovdjur, i synnerhet varg, och bl.a. visas statistik över var i landet rovdjuren förekommer. De flesta kom-mentarer refereras till Rovdjursutredningen (SOU 1999: 146). På landsbygden är befolkningen aktiv i form av föreningar och organisationer för att försvara sina intressen.

I ett reportage från 1999 svarar en jägare på frågan varför konflikten har blivit så stor: "Jag anser att myndigheterna har tagit ifrån mig mitt största

⁴¹ "5000 vargar det dolda målet", Borås Tidningen (2001-04-07).

⁴² "Vargen får lida när folket blir arbetslösa", Aftonbladet (1997-12-12).

⁴³ "Biolog tror på snabbt tillväxande vargstam", Svenska Dagbladet (1996-10-02).

⁴⁴ "Oätna djur åter alpträd", Svenska Dagbladet (1998-09-20).

fritidsintresse, jakten, och det som gör [mig] mest upprörd är att ingen längre vill lyssna på dem som berörs av vargproblemet".⁴⁵ Artikeln fortsätter med en berättelse om två män som inte längre kan jaga eftersom varg hotar deras jakthundar. De har redan förlorat två jakthundar vars värde anses ligga på cirka 50 000 kronor. I många fall ger jägarna uttryck för att de känner sig övergivna av myndigheterna och att de behandlas som okunniga. "Hur skall det kunna bli en normal relation mellan oss och varg när myndigheterna bär sig åt på det här sättet? Vi är inget värda [...]är det meningen att vi skall flytta?".⁴⁶ Känsloerna blir ännu starkare när skydds jakt och nödvärnsrätt berörs. Fram till 1965 var det tillåtet att skjuta varg. Numera är vargen helt skyddad med konsekvensen att människor som bor i vargrevir upplever sig som marginaliserade och övergivna av staten och myndigheterna.

I december 1999 publicerade Göteborgs Posten flera privata insändare under rubriken "Fria Ord", med titeln "Tema: vargar och människor". Här hittar vi nästan varje dag medborgare som uttrycker sig om vargfrågan. Två olika inställningar till problemet framkommer. Å ena sida har vi de som värderar jägarnas positioner som extrema och egoistiska. "Naturligtvis är det synd om de jägare som förlorar en trogen och duktig hund. Men orsaken till att man vill skjuta av vargarna sitter djupare än så. Det handlar om att de svenska jägarna anser sig ha ensamrätt till det vilt som finns i skogen".⁴⁷ Å andra sida har vi, möjligen för första gången i debatten, de som känner oro för sina barn eller sin personliga säkerhet. "Den sprang utanför vårt köksfönster. Rävnen kommer, skrek barnen. Med det var en varg!".⁴⁸

En ny komponent i diskussionen om rovdjur representeras av de nya teknologierna, speciellt Internet. Vargintresset har nu spridit sig till människor som aldrig tidigare har varit engagerade i debatten eller som bor i städer och kanske aldrig kommer att få chansen att se varg. Som exempel på detta hittar man diverse hemsidor hos olika föreningar, förbund och organisationer samt myndigheter som alltid ger plats för mer uppdaterade undersökningar, studier och data för att öka kunskapen hos allmänheten.⁴⁹ De flesta sökmotorer har expanderat sina rovdjursrubriker under de senaste tre åren i avsikt att

⁴⁵"Skrämd från skogen. Vargar dödar jakthundar. Nu vill jägarna införa skydds jakt", i Göteborgs-Posten (1999-12-05).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ "Flytta tillbaka jägarnas positioner", Göteborgs-Posten (1999-12-07).

⁴⁸ "Kvinna säger sig ha sett vargen", Göteborgs-Posten (1999-12-02).

bidra till en allt mer omfattande information till allmänheten. Dessutom ger flera hemsidor möjligheten att ställa frågor till experter och forskare som svarar direkt på webben.

Hemsidan "De 5 stora"⁵⁰ publicerar alla synpunkter, frågor och inlägg sedan 1999. Man kan konstatera att antalet e-mail till redaktionen ökar kraftigt, nästan 50 procent under år 2000. Det rör sig om folk som vill veta mer om rovdjur och dess utbredning, även om de flesta frågor rör varg i Sverige och Skandinavien. Här finner vi även barn som skriver och ställer frågor. Från 2001 märks en stigande oro hos de människor som använder sig av dessa hemsidor. Många vill veta mer om vargangrepp på människor eller vilka förebyggande åtgärder som har visat sig fungerat bäst. Trenden pekar på att allmänheten blir mer och mer medveten och informerad om frågeställningar kring varg. Samtidigt växer antalet som säger att de skulle vilja tillbringa sommaren och semestern på landet för att leta efter varg, lära sig att spåra dem och höra deras ylande. De är s.k. naturvänner som ofta bor i städer och som vill uppleva en djup kontakt med naturen på semestern. Men de som bor på landsbygden kan uppfatta ett vargmöte med en rysning av fascination i kroppen. "Tänk att jag fått se en varg!"⁵¹ Många framför sitt stöd till olika forskningsprojekt om varg i Sverige genom bidrag till olika föreningar och organisationer i landet. Många är kritiska mot Norge och dess hårda rovdjurspolitik och gör sin röst hörd genom insändare i tidningar.⁵² Denna kategori av personer tycks också vara väl informerade om debatten och engagerade i olika aktiviteter som till exempel vargpejling och rovdjurspåring. Det gäller inte bara varg utan alla rovdjur som ger en känsla av direktkontakt med naturen⁵³. De kallar sig ofta för "vargforskare" och använder denna titel för att underteckna sina insändare till tidningar som en slags signatur.

⁴⁹ www.de5stora.com; www.jagareforbundet.se; www.orsa.se/rovdjur/inforovdjur.html; www.jakthundgruppen.nu;

⁵⁰ www.de5stora.se, frågor och svar.

⁵¹ "Möte Sollapande varg", Falu Kurirer (2003-03-28).

⁵² "Norge Struntar i kritiken", Expressen (2001-01-31).

"Total utrotning", Expressen (2001-06-04).

⁵³ "Jag betalar 1 000 kronor för att vara ensam med dem", Göteborgs-Posten/Expressen (02-01-18).

Debattens utveckling från år 2000 till i dag: en tilltagande diskussion

År 2000 kan man i svenska medier notera att det sker en förändring i diskussionen om varg. Regeringen börjar inta en tydligare position i vargfrågan, vilket bidrar till att konflikterna intensifieras. Man kan konstatera att själva tonen och stämningen i debatten börjar förändras och att många vill göra sina röster hörda eller bilda sig en uppfattning om problemet. Att vargfrågan väcker mer uppmärksamhet än tidigare visar sig också i de lokala tidningarna, där ämnet förekommer allt oftare efter år 2000, speciellt genom debatter och insändare. Forskningsbaserad kunskap är inte längre lika dominerande i mediareporteringen vilket kan bero på att pressen nu har en större vilja att lyfta fram konfliktperspektivet.

Rädsla för vargen: vargangrepp på människan

Hur farlig är då vargen egentligen? Vad är myt och vad är verklighet? Detta är frågor som ofta återkommer i diskussionen om vargstammens tillväxt och man kan se hur den offentliga opinionen delar in sig i olika läger. De som försöker ge en förnuftsmässig motivering till att vargen är farlig för människan ser vargen som en symbol som hotar det civiliserade samhället. Andra uttrycker sin förvåning när det gäller den grad av okunskap och egoism som de ser hos människor som anser att vargen är farlig. Trafiken, kriminaliteten och drogerna tas ofta upp som motargument i avsikt att visa att vardagslivet är farligare än vilda djur. Livet i naturen framställs som lugnare och mindre riskfritt än livet i storstäder och har man valt att bosätta sig lite avsides, i närhet till skogen, så får man räkna med att det finns vilda djur.⁵⁴ Men när en varg närmar sig staden blir reaktionerna lite annorlunda i de stora dagstidningarna. Dagens Nyheter rapporterar att "vargen blir vanligare i Stockholm" och att "unga vargar söker ett eget revir och vandrar söderut".⁵⁵ En artikel informerar om att forskarna vet att vargen kommer att bli vanligare i Stockholmstrakten och att det bara är en tidsfråga när det sker. "Man kan undra om stockholmarna fortsätter att älska vargar om de verkligen kommer".⁵⁶

⁵⁴ "Lågvattenmärket i vargdebatt", Nya Ludvika Tidning (2003-04-21).

⁵⁵ "Vargen blir vanligare i Stockholm", Dagens Nyheter (2003-05-04).

⁵⁶ "...Om vargens väg till storstan: ulven var klädd i hundpäls", Dagens Nyheter (2003-04-26).

På frågan om vargen kan anfälla barn, svarar forskarna att man inte kan säga att vargen aldrig skulle döda en människa. "Bland vargvännerna finns några som tyvärr hävdar att vargar aldrig äter barn eller människor huvudtaget. Det blir svart eller vitt. Men här existerar faktiskt en gråzon som i sanningens och balansens namn måste genomlysas. Förr hände det nämligen att vargen åt barn".⁵⁷ Artikeln refererar till en ofta citerad händelse. Under åren 1820 och 1821 dödades ett tiotal barn i Gysinge i Gästrikland. Det rörde sig om en varg som hade fötts upp av människor och som sedan släpptes ut i det fria, troligtvis när maten blev knapp. Dessutom var det ont om bytesdjur på den tiden. Angrepp på människor har i modern tid skett i delar av världen där vargens levnadsbetingelser på många sätt skiljer sig från dem i Sverige. I samband med dessa angrepp har ofta en av följande faktorer legat till grund: rabies eller närmast total avsaknad av vilda bytesdjur.⁵⁸ Det ofta återkommande argumentet att vargen hotar barn, har blivit centralt i diskussionen och används också av politiker i motioner med syftet att statsmedel skall utdelas vid personskador orsakade av varg. Moderate riksdagsmannen Lennart Hedquist skriver i en motion, tillsammans med kollegan Carl Erik Hedlund, att: "Kan man räkna med att barn förr eller senare kommer att anfallas och dödas".⁵⁹ Syftet med motionen är att statsmedel skall betalas ut vid personskador som orsakas av varg. När det gäller den särskilda problematiken kring vargangrepp på människan kan det konstateras en skillnad i pressen. Medan de nationella tidningarna ofta använder termen "medborgare" för att tala om vanligt folk som siktar varg runt om i stadsområden, väljer de lokala tidningarna enskilda vittnesmål av bönder eller jägare som bor i vargrevir och som räknas som en sorts lokala "experter" på vargfrågan. De stora tidningarna presenterar inte bara artiklar utan också speciella intervjuer och reportage t.o.m. "on live" som man kan lyssna till via Internet.⁶⁰ Problematiken med vargen som ett hot mot människan formuleras också som en fråga om konkurrens mellan varg och människa. Vem har rätt att försvaras när det handlar om säkerhet och skydd för privat egendom? I den här motsättningen finns en av de starkaste dimensionerna i debatten: relationen mellan rovdjur och människa. Vargars beteende gentemot människan i olika

⁵⁷ "När varg åt barn", Expressen (2001-02-12).

⁵⁸ Viltskadecenter, "Om du möter en varg!", Informationsmaterial Viltskadecenter, Grimsö forskningsstation. www.viltskadecenter.com

⁵⁹ "Hur sannolikt är det att en varg anfäller ett barn?", Svenska Dagbladet (2001-02-06).

⁶⁰ "Varg på raggarrunda i Stockholmstrakten", Aftonbladet (2002-08-09).

situationer är inte systematiskt undersökt. Många insändare vill återetablera ett synsätt grundat på rovdjurens respekt för människan, som skall upprättas med en politik som kan tillåta jakten på varg. De menar att kärlek och respekt mot floran och faunan inte skall ses som ett motsatsförhållande och ett hinder för att ha en förnuftig kontroll över naturen. Relationen människa - djur kan ses som en naturlig form av konkurrens i vildmarken där vargen utnyttjar sin medfödda förmåga att jaga snabbt och effektivt. Människan skall, med andra ord, kunna dra fördel av sin rätt att konkurrera genom jakten.

Det lokala samhället och känslan av maktlöshet

Ett annat tema som återkommer är uttryck för en känsla av maktlöshet gentemot staten, som anses använda lagen och forskningen som sitt eget instrument för att ordna och avpassa naturen genom att prioritera djuren. "För två år sedan spred en vargflock oro och skräck bland invånarna kring Åtorp på gränsen mellan Örebro och Värmland [...] Från Naturvårdsverket, som är högsta myndighet, hördes ingenting".⁶¹ De flesta organiserade grupper tycks inte vilja agera direkt på den högsta politiska nivån (dvs. Riksdag och regering) utan snarare verkar det som om de har för avsikt att göra sin röst hörd på främst den kommunala och den regionala nivån. Antalet möten och konferenser som behandlar vargfrågan och rovdjursfrågan ökar i hela landet. Före år 2000 ordnades ofta konferenser i form av seminarier eller föreläsningar där de flesta deltagarna var forskare och väl initierade personer och där man informerade om kunskapsläget i de senaste projekten. Allmänheten var sällan närvarande och mötena tog plats i lokaler som tillhörde föreningar eller organisationer (Jägareförbundet, myndigheter, forskningscentrer) aktiva i viltfrågan. Efter år 2000 blev sådana möten betydligt mer offentliga med stor popularitet hos allmänheten. Museum och bibliotek blev den offentliga arenan för att sprida kunskap om rovdjur. "Det blev ett hett vargmöte i Skene i går kväll. Över 200 natur- och rovdjursintresserade hade mött upp för att lyssna på nybildade föreningen Sveriges Samarbetsforum i Rovdjursfrågor, SSiR. Miljöministern kom inte".⁶² Dessa möten svarar mot befolkningens behov och vilja att delta i vargdebatten och utformandet av rovdjurspolitiken. "De 200 sittplatserna i hörsalen räckte inte till när det mytomspunna rovdjuret vargen

⁶¹ "Åtorpsborna blev överkörda", Svenska Dagbladet (2002-04-07).

⁶² "Vargen lockade fram känslorna", Borås Tidning (2001-01-28).

stod på dagordningen på Bohusläns museum i går kväll".⁶³ Dessutom rapporterar tidningar om möten mellan politiker och organisationer där syftet är att belysa en växande konflikt när det gäller kommunikationen mellan olika aktörer "Det var inte mycket miljöminister Kjell Larsson och de värmländska jägarna var överens om när de möttes i Värmland på söndagen för att diskutera vargens framtid".⁶⁴ Med tiden ökar också antalet demonstrationer arrangerade i syfte att protestera mot regeringens rovdjurspolitik. Många av demonstranterna kommer från Dalarna, Uppland, Värmland och Dalsland där varg förekommer vilket innebär att man därmed har en direkt erfarenhet av varg. På landsbygden uttrycker många en frustration över att besluten fattas i Stockholm. "Om inte politikerna lyssnar släpper vi loss folket, och då kommer det att koka över på gatorna här"⁶⁵ kommenterar ordföranden för SSiR.⁶⁶ Genom att protestera offentligt försöker man bryta den isolering som gör att många stannar vid att uttrycka sig privat och därmed inte agera gemensamt för att försvara och föra fram sina åsikter. Samtidigt börjar vargin-tresset sprida sig och med detta också ett mer varierande sätt att adressera frågan. Till exempel investerar vissa kommuner i utbildning genom en ökande information i skolor, i form av undervisning och studiegrupper för elever som bor i vargområdet, eller genom att bjuda in experter som talar om forskning och undersökningar. "Vargen är inte farlig. Man står bara still och titta åt sidan när den kommer", säger en tolvårig elev till en journalist.⁶⁷

"Vad kostar det?". Vargforskning och vargpolitik som en offentlig utgift.

Missnöjet med vargen uttrycks också i form av invändningar mot finansieringen till forskning och vargpejling samt argumentet att staten prioriterar rovdjurspolitiken mer än andra viktiga frågor i samhället. "I dessa tider är vi inte vana med några extra dusörer från de styrande. Det verkar som om att pengarna inte räcker ens till löpande utgifter i samhället".⁶⁸ Det som upprör flera insändare är att det saknas tydlig information om vad rovdjurspolitiken kostar skattebetalarna. Uppfattningen om ett okontrollerat slöseri kombineras med uttryck för en känsla av maktlöshet inför den offentliga sektorn och dess

⁶³ "Fullsatt på vargdebatt", Bohusläningen (2003-02-26).

⁶⁴ "Minister i vargens lya", Borås Tidning (2001-02-19).

⁶⁵ "Vargen ska inte finnas", Dagens Nyheter (2002-08-23).

⁶⁶ Sveriges Samarbetsforum i Rovdjursfrågor, <http://www.ssir.nu/>

⁶⁷ "Vargen är inte farlig... men skräcken är stor bland de äldre", Expressen (2001-07-02).

⁶⁸ "Vi kan inte ha vildjur som tar hundar", Östersunds-Posten (2003-02-06).

styrelse. Kanske för att pressen mest är intresserad av att ge röst åt protester-
na än åt att upplysa om det reella saken. "Min förhoppning är att våra poli-
tiker och myndigheter tar sitt förnuft till fånga och åter placerar människan i
första rummet samt sätter stopp för den miljonrullning som rovdjuren ska-
par".⁶⁹

Lokalpress publicerade i april 2003 uppgifter om att finansiering av rov-
djursforskningen kan komma ifrån jägarkåren som skulle bidra med jakt-
kortsavgifter och Jägareförbundets så kallade "forskningstjuga".⁷⁰ Aftonbla-
det visade att kostnader för förebyggande åtgärder och ersättningar för ska-
dor som orsakats av varg, björn och lo ligger på 1,1 miljon kronor per år.⁷¹
Allt detta kan man också läsa om i Naturvårdsverkets pressmeddelande på
myndighetens hemsida, där det finns en detaljerad rapport om den länsvisa
fördelningen.⁷²

Rennäringsskötseln och dess hantering

Skadorna som rovdjuren orsakar rennäringen skapar en konflikt som är oer-
hört stark. Grunden är skadorna i sig, som medför motsättningar mellan ren-
ägare och rovdjur. Den ekonomiska förlusten (varg tar det kött som renäga-
ren skulle kunna sälja) innebär också en minskad möjlighet att producera nya
kalvar i framtiden. Ytterligare en aspekt är att förlusten av renar minskar möj-
ligheten att effektivisera rennäringen och samerna tvingas flytta djuren till
säkrare områden för att rädda renhjordarna. Det som skiljer vargen från de
andra stora rovdjuren är att den gör skador inte bara genom att den river ren-
nar. Vargen jagar på ett sådant sätt att renhjordarna förflyttas och splittras
under jakten, vilket skapar mycket och tidsödande extra arbete för att samla
ihop hjorden. Dessutom kan de jagade renarna också blandas med renar från
andra samebyar och det kan vara omöjligt att skilja renarna åt.

⁶⁹ "Miljonrullning på rovdjur", Falu Kuriren (2003-02-28).

⁷⁰ "Sverige är fantastisk", Falu Kuriren (2003-04-28).

"Rovdjursforskningen får minst av forskningspengarna", Nya Ludvika Tidning (2000-04-28).

"Jägarnas tvingas betala", Mora Tidning (2003-04-28).

⁷¹ "Vilda djur blir dyrt för Staten", Aftonbladet (2003-04-17).

⁷² Naturvårdsverkets hemsida, "Drygt 24 miljoner till viltskador", Pressmeddelande (2003-02-11).
Siffrorna är dock annorlunda än de som redovisas i pressen med en högre ersättning för sametinget
(47,5 miljoner) och en total fördelning av 24,8 miljoner kronor till länsstyrelserna för ersättning och
förebyggande av viltskador.

De grupper som har varit mest aktiva i vargfrågan uppfattas vara samerna och jägarna samt de relaterade förbund som ofta hettar upp debatten i pressen.

Sverige ratificerade FN:s Konvention 1966, artikel 27, om bevarandet av de etniska, religiösa eller språkliga minoriteterna och att garantera att befrämja grupperna med deras egna kulturliv, språk och religion. Dessutom tillsatte regeringen under 1997 en utredning om "International Labour Organisation" (ILO) som den svenska staten undertecknade fr.o.m. 1991. Konventionens allmänna inriktning är att tillförsäkra ursprungsbefolkningar de förutsättningar som är nödvändiga för att bevara grunden för deras kultur och traditionella livsstil (2§ och 23§). Utredningen kom under våren 1999⁷³ och förordade att Sverige borde fortsätta att vara ansluten till konventionen. Vad gäller samerna i Sverige innebär det bl.a. att de skall ha möjlighet att bedriva renskötsel. Det är dock knappast möjligt att precisera vad konventionen skulle innefatta beträffande den konkreta utformningen av rovdjurspolitiken. Men man torde i varje fall kunna säga att rovdjurspolitiken inte skall utformas på ett sådant sätt att rennäringen försvåras onödigt eller rent av blir omöjlig att bedriva. Vad gäller pratiska åtgärder är konventionen ganska generell och svag. Av den anledningen har samerna ofta protesterat mot riksdagen och riksdagsledamöter som sägs "[...] visa nästan obefintligt intresse för samepolitiken".⁷⁴ Speciellt, beträffande Naturvårdsverket och dess position i kontroversen, utpekas myndighetens svaga ersättningssystem.⁷⁵ Vad är mest omdebatterat är inte själva beloppet i frågan om ersättningar för skadorna utan logiken bakom compensationen. Grundprincipen är att Sametinget skall fördela det totala beloppet mellan samebyarna utifrån förekomsten av rovdjur inom respektive samebys område. Hur många renar som faktiskt dödas inom byn saknar betydelse, utom vid fall av så kallad massdödande. När det gäller varg beräknas ersättningen med utgångspunkt från hur många föryngringar som kan fastställas ha skett inom samebyn. Den principen trädde i kraft fr.o.m. januari 1996 och föreskriver att inventeringen av vargpopulationen görs i samarbete mellan Länsstyrelsens naturvårdspatruller och samebyarna. Beträffande björn och kungsörn, beräknas inte ersättning för dessa utifrån de föryngringar som förekommer. Skadestånd utgår istället grundat på sameby-

⁷³ SOU 1999:25

⁷⁴ "Intresset för samepolitiken är obefintligt", Östersunds-Posten (2003-02-06).

⁷⁵ SOU 1999:146, 157

arnas barmarksareal. Denna metod är stark kritiserad för att producera oklar ansvarsfördelning. I första hand har Länsstyrelsen (speciellt i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län) ett övergripande ansvar för inventeringen inom samebyarna i respektive län. Inventeringsarbetet utförs av fältpersonal från Länsstyrelsen och särskilt utsedda personer, så kallade rovdjursansvariga, från respektive sameby. Ersättningen skall först och främst täcka den beräknade förlusten av renar och dessutom alla extra kostnader för merarbete och bevakning på grund av rovdjursförekomsten samt även ett naturvårdsvärde.⁷⁶ Naturvårdsverket beslutade för året 2003 om fördelning av 24,3 miljoner kronor till Länsstyrelserna för ersättning och förebyggande av skador. Verket disponerar 36 miljoner kronor totalt till viltskador.⁷⁷ Dessutom fördelar sametinget 47,5 miljoner till renskötseln för förekomst av stora rovdjur. Övriga särskilda medel har reserverats för ersättning vid extra situationer då massdödande av renar förekommer.

⁷⁶ I Rovdjursutredningen beräknades en föryngring av varg med värde av 500 renar. Detta höga tal motiveras med att vargen har en benägenhet att splittra och flytta renhjordar när den jagar, vilket medför ett stort medarbete

⁷⁷ "Länen får 24 miljoner kronor till viltskador", Östersunds-Posten (2003-02-12).

Renskötselområdet (Källa: Naturvårdsverket)

Naturvårdsverket och Sametinget har viktiga befogenheter beträffande ersättningsystemet och dess anslag. Sametinget, som består av 31 ledamöter, har till uppgift att arbeta för en levande samisk kultur (1992:1433 SameTINGSlagen). Varje år får Sametinget besluta om fördelningen mellan samebyarna av det totala ersättningsbeloppet. Denna uppgift delar Sametinget med Naturvårdsverket. Sistnämnda har också en enskild kompetens när det gäller jakten inom det svenska territoriet. Kompetensindelningen (Länsstyrelsen/ Naturvårdsverket och Sametinget) skapar förvirring och missnöje, speciellt hos samerna, som anser att rennäringen alltid har varit både en betydelsefull symbol och en viktig komponent i deras traditionella liv. Argumenteringen mot uppdelning i olika förvaltningskompetenser och ett ökande byråkratiskt system om rovdjursadministrering har lett fram till en stark polemik kring kostnaderna av rovdjursförvaltningen "[...]Detta är ofattbart, att pengar finns i överflöd när

det gäller rovdjuren och till ingen nytta. Att vårda gamla och sjuka och att personalen har drägliga arbetsförhållanden, och en ersättning som kan kallas för lön, då är resurserna begränsade eller obefintliga".⁷⁸ Ytterligare argument om "skattebetalarna" eller "dålig administration" har dykt upp i diskussionen i många tidningar, oftast lokala tidningar, som gärna ger röst åt insändare från upprörda medborgare. När tvistefrågan når samebyarna får debatten nya dimensioner. För att bättre illustrera hur protesterna har blivit starka kan man citera en händelse som visar starkt engagemang i diskussionen om den så kallade "laponiavargen" i Norrbotten. Vargen, som har döpts till John efter

⁷⁸ Insändare, "Glädjen försvann med varg och björn", Falu Kuriren (2003-02-15).

leken "följa John"⁷⁹, vandrade från östra Finland och var inte nära släkt med andra djur i den skandinaviska stammen. I början av maj 2002 väckte vargen starka känslor på grund av ett flertal anfall mot renar och älgar som resulterade i att en sameledare och renskötare försökte skjuta vargen efter en intensiv pejling i Stora Sjöfallets Nationalpark. Händelsen skapade en upprörd situation utanför polisstation i Gällivare. "Gällivarepolisen tog demonstrationen med en axelryckning", sade sameledare.⁸⁰ Efter händelsen har kontrasterna blivit allt större, speciellt i lokalpressen. "... I Gällivare finns den riksberömda laponiavargen som Naturvårdsverket anser så unik så att den har kostat oss skattebetalare cirka 1,2 miljoner att utreda och resultatet är att samebyarna inte kan göra något, för vargen är så unik, men är inte varje djur unikt?".⁸¹ December 2002 blev publicerad i pressen att vargen John fick sällskap av en hona vilken forskarna identifierade från början som en hanne som vandrat över från den finska sidan. Ytterligare undersökningar visade att vargen var en tik som kom inte från Finland, utan söderifrån. DNA-analys visade att hon var nära släkt med den sydliga svenska kolonin.⁸² Upptäckten ledde till att argumenten kring misstänkt illegal inplantering av varg blev fört fram med förnyad kraft.⁸³ Vid samma tid berättar lokalpressen att, p.g.a. Laponia-vargen, flyttades cirka 14,000 renar till vinterbetet närmare kusten. Detta skedde en månad tidigare än vanligt, med 70 turer i lastbilar.⁸⁴

Vissa speciella händelser belyser den särskilda tolkningen i vargfrågan när den sjunker ner i samhället och berör en specifik minoritetsbefolkning som i detta fall samerna i Sverige. Här tycks känslan av "glömska" från staten sida vara starkare än för de andra medborgarna i landet. "Det är en katastrof för oss. Vi är en minoritetsbefolkning, de som styr tillhör en majoritetsbefolkning" säger ordförande i Sirge, Sveriges största sameby med 100 renskötare.⁸⁵ Det handlar inte bara om ekonomiska förluster utan också om en oförmåga att agera gentemot den högsta politiska nivån för att kunna försvara vad man uppfattar vara sin rätt.

⁷⁹ "Tydlig", Dagens Nyheter (2002-03-19).

⁸⁰ "Samerna kämpar för sin ledare", Expressen (2002-05-09).

⁸¹ "Intresset för samepolitiken är obefintligt", Östersund Posten (2003-02-06).

⁸² "Vargen John får en tjej", Dagens Nyheter (2002-12-13).

⁸³ "Samer tror att ny varg har flyttas", Dagens Nyheter (2002-12-13).

⁸⁴ "Ännu en finländsk varg till Sverige", Dagens Nyheter (2002-11-21).

⁸⁵ "Vi skjuter vargen ändå", Aftonbladet (2002-11-02).

Jakten och jakthundar

Debatten bland jägarna är ofta intensiv, ibland t.o.m. hetsig. För jägaren är jakten en del av livskvaliteten, något värdefullt som kostar såväl engagemang som tid och pengar. Jägarna är väl organiserade i olika förbund som befrämjar jakten. Men jaktfrågan rymmer i sin tur flera andra tvister - i första hand när det gäller lagstiftningen.

Sedan vargen fridlystes 1965, uppgick den svenska vargstammen till högst tio vargar, fast enligt senare bedömningar var det verkliga antalet antagligen lägre. Den enda jaktform som har blivit tillåten är skyddsjakt, och med det avses jakt som bedrivs i syfte att förebygga skador av vilt. Bestämmelser om skyddsjakt finns i 7-9 § Jaktlagen (1987:259) och 23 a-29 § Jaktförordningen (1987:905). Skyddsjakt indelas i skyddsjakt på myndighets initiativ och skyddsjakt på enskilda initiativ. Sistnämnda typen av skyddsjakt kan utföras på björn, varg, järv, lo och kungsörn, och tillåts under vissa förutsättningar. Prövningen av om jakten skall tillåtas görs av Naturvårdsverket (24§ och 27§ Jaktförordningen). Det är viktigt att notera att Naturvårdsverket får föreskriva beslut om jakt på björn och lo, vilket meddelas av Länsstyrelsen. Sådana föreskrifter får dock endast avse län med fasta stammar av björn eller lo. När tillstånd meddelas enligt ovan, får myndigheten medge undantag från 31§ Jaktlagen om jakten bedrivs på annans jaktområde (27§). I vissa fall kan skyddsjakt på björn, järv, eller lo också bedrivas på initiativ av en enskild utan föregående prövning av någon myndighet. Det är viktigt att nämna att Jaktlagen och dess 28§ inte omfattade varg eller kungsörn före 2001. Punkten var ständigt omdebatterad i regeringen som framställde hos riksdagen att förändra lagstiftningen och att tillåta skyddsjakt på varg utan föregående beslut av Naturvårdsverket, på samma villkor som för närvarande gäller för övriga rovdjur.⁸⁶ Med förordningen 2001:451 får tamdjursägare eller vårdare döda angripande djur om detta sker i omedelbar anslutning till angreppet (utan hinder av fredning eller bestämmelserna i 9§). Sådan jakt är dock inte tillåten inom nationalpark (28§). Modifikationen förutsätter dock att vargstammens tillväxt fortsätter och att takten i förökningen är hög. I regeringens proposition framställs att "bryts den nuvarande positiva utvecklingen är det inte möjligt att tillåta någon skyddsjakt på varg utan föregående beslut av Naturvårdsverket".⁸⁷ Förslaget bedömdes positivt av både medborgare och

⁸⁶ Prop. 2000/01:57, 56.

⁸⁷ *Ibidem*, 57.

intressegrupper. Dessa observerar att "... begränsad skyddsjakt borde också tillåtas för att förebygga vargangrepp på tamdjur och för att möta de lokala problemen i en situation där vargstammen ökar snabbt och koncentrationen av varg är stor"⁸⁸. Sådan begränsad skyddsjakt skulle kunna motverka den känsla av maktlöshet som i dag finns hos många människor i rovdjurstäta områden och på så sätt skapa förståelse och göra det lättare att leva tillsammans med rovdjuren.⁸⁹ Med förändringar i förordning 2001:451 finns det möjlighet att förhindra angrepp under vissa villkor.

Flera jaktformer (bl.a. på älg, rådjur och skogsfågel) kräver en lös hund som rör sig långt från jägaren. Vargangrepp på hund förekommer över hela vargområdet med några undantag men de flesta vargangreppen sker under september och oktober då användningen av jakthundar är som mest intensiv. Hunden står människan nära och därför orsakar angrepp på hundar stor ilska och oro bland jägare och andra som bor i områden med varg. Konflikten uttrycks starkt p.g.a. skyddsjaksreglerna som inte ger möjlighet för jägarna att försvara sina hundar som angrips av en varg, såvida ägaren inte får tillstånd från Naturvårdsverket. Därför ses angrepp av varg som ett hot mot jakt med lösa hundar vilket har djupa traditioner i Sverige. Naturvårdsverket föreskriver i NFS 2002: 13, med stöd av 13 § i Viltskadeförordningen 2001:724, att jägarna kan få ersättning oavsett möjligheterna att försäkra sina hundar och täcker på det sättet alla skador (så var inte fallet före 1998). Naturvårdsverket förordnar att ersättning för hund som skadas eller dödas av varg bör lämnas om hunden skadats eller dödats av en annan art än den som jakten avser (NFS 2002: 13, 19§ 2). Skadestånd uppgår till 10 000 kronor i de fall hunden dödas, avlider eller avlivs, och regleringen är väldigt strikt. Länsstyrelsen kan dock besluta om ersättning om det finns synnerliga skäl (19§). Problemet som kan uppstå där jakthundar involveras kvarstår därmed, även om vargangrepp förekommer i mindre antal än skador i trafiken eller andra dödsorsaker. I Sverige dödas eller skadas ca tio hundar per år av varg.⁹⁰ Vargangrepp kan förebyggas genom att hålla hunden borta från vargspår eller vittring som skulle kunna driva hunden till vargen. Ett annat alternativ är att lära hunden inte bara undvika vargar utan också att göra jägaren uppmärksam på

⁸⁸ "Minska målet från 200 till 150 vargar", Södra Dalarnas Tidning (2003-02-14).

⁸⁹ "Ersättning för vargtagna hundar?", Östersund-Posten (2003-02-21).

⁹⁰ Viltskadecenter, "Söker vargar upp drivande hundar?", Informationsmaterial www.viltskadecenter.com

att varg finns i närheten så att jakten kan avbrytas. Vargangrepp sker oftast i glest bebyggda områden där jakt har en stark tradition hos befolkningen.

Debatten om inplantering

Påståendet att den svenska vargstammen skulle vara utplanterad och härstamma från djurparksvargar förekommer regelbundet i pressen och i böcker. Ofta ser man på problemet som en komplex blandning mellan olika ekonomiska intressen. I sin kända bok "Vargmannens testamente" hävdar Nils Norlén att vargen i Sverige är inplanterad. Med hjälp av berättelser, intervjuer med lokalbefolkning och vittnesmål, offentliga dokument och tidningsartiklar redogörs det i boken för flera fall av misstänkt varginplantering. Norlén pekar på att under senare hälften av 1970 talet kom de första rapporterna om att det fanns varg i Värmland.⁹² Ibland tog tidningar fram ämnet men ingen visste då, förutom samerna, vad en vargflock kunde ställa till med. 1971 startade Naturskyddsföreningen Projekt Varg⁹³, där myndigheten slår fast att chanserna för att vargen söker sig från Finland till Sverige är små och att det inte är sannolikt att några enstaka invandrade vargar skulle kunna bilda en stationär vargstam. Naturskyddsföreningen säger dessutom att om skall bevaras vargen inom landet torde återinförsel vara det enda möjliga. Då kunde man antingen förflytta djur från en befintlig vild population eller släppa ut vargar ur fångenskap. Norlén pekar ut Estland som vargens ursprungsland. Med hjälp av djurparkerna, Naturvårdsverket och övriga intressegrupper beskriver Norlén en gigantisk komplott i vilken Skogsstyrelsen, forskare, tidningar och olika personer var engagerade i inplanteringen. Meningen med återinförseln var att vargen företrädde det mesta effektiva medlet mot älgstammens massiva ökning under 70-talet. Älgen åstadkommer i dag betydande skador på bl.a. ungskogen, vilket leder till produktionsbortfall.⁹⁴ Den hindrar också lövträd från att växa upp i skogar som annars domineras av barrträd och motverkar på så sätt skogsbolagens strävan att få en mer blandad skog. De stora skogsbolagen arrenderar ut jaktområden till jägarna som påpekar att en stor rovdjursförekomst borde påverka priset för arrendet. Naturvårdsverket har påpekat att de stora skogsbolagen borde ta mer ansvar för

⁹² *Ibidem*, 43.

⁹³ Svenska Naturskyddsföreningen (1976), *Rapport från Projekt Varg*, 32.

⁹⁴ "Vargen skulle rädda skogen", Göteborgs-Posten (Två Dagar) (29-03-2003).

den biologiska mångfalden, men detta har ifrågasatts från bolagens sida som inte anser att uppgiften ingår i deras ansvar. Varg skulle följaktligen fungera som ett effektivt förebyggande medel mot skador på tallar i skogen. Dessutom är vargen en representativ symbol för den så kallade biologiska mångfalden som idag prioriteras av EUs miljöpolicy och bevarande av svensk natur. Båda anledningarna skulle förklara varför vargen återkom i två områden där den var totalt utrotad sedan 1960. Boken avslutas med en nedtecknad berättelse av den så kallade Vargmannen som under året 1968 arbetade åt ett skogsföretag i Värmland. 1978-79 sammanträffade han på en plats i Värmland med en av cheferna i skogsbolaget och då framfördes tanken "om det skulle vara bra med en större avskjutning av älgstammen eller med rovdjur som höll vinterstammen av älg från våra skogar".⁹⁵ Senare inkallade skogsbolaget vargmannen i egenskap av expert för att hitta tre lämpliga platser där varg skulle inplanteras. På hösten 1980 lämnade han sin rapport och sedan avbröt han sina kontakter med bolaget. 1982 fick han veta att inplanteringen gick bra och att släppen redan var verkställda. "Försök förstå mig när jag säger att jag inte vill framträda offentligt. Men en dag när jag är borta så finns allt dokumenterat med namn, foto av platserna jag såg ut, samt datum och tider när möten skett".⁹⁶ Berättelsen förvaras idag i ett bankfack någonstans i Värmland.

Nils Norléns bok har sin motsvarighet i den norska berättelsen "*Utsetting av ulv i Norge og Sverige*" av författaren Lars I. Toverud. Precis som Norlén påstår Toverud att varg systematiskt har utplanterats i gränstrakten mellan Norge och Sverige sedan 1976. Han citerar docent Hans Ellegren och hans DNA-analys av värmländska vargar som bedömer att vargar som finns i gränsstråken mellan Norge och Sverige har släktskap med estniska vargar.⁹⁷ Ellegrens undersökning redovisas i svenska tidningar⁹⁸ som inte talar om någon inplantering. Forskarna som samarbetar med Ellegren hävdar därtill att vargar från djurparkerna inte har grundat den vilda stammen och därför kan den svenska vargstammen inte vara utplanterad av Naturvårdsverket. "De svenska djurparksvargarna är importerade och med härstamning från Fin-

⁹⁵ Op. Cit., 149.

⁹⁶ Op. Cit., 151.

⁹⁷ Toverud L. I., (2001), *Utsetting av ulv i Norge och Sverige*, 76.

⁹⁸ Stockholm (TT), "Vargar kommer inte från djurpark", Göteborgs-Posten (1996-03-27).

Stockholm (TT), "Osannolikt att svenska vargar kommer från djurparker", Helsingborgs dagblad (1996-03-27).

land, Ryssland och Estland"⁹⁹, vilket bevisar att "En gammal myt om att Naturvårdsverket skulle placerat ut varg slutligen kan avlivas".¹⁰⁰

Under 2002 kommer varginplanteringsdebatten tillbaka i många tidningar vilka redovisar en ny DNA-analys.¹⁰¹ Slutsatserna att alla djur kommer österifrån bygger på jämförelse med DNA från museimaterial från ett 50-tal vargar som sköts i Sverige och Norge på 1800-talet och början av 1900-talet. "Slutsatserna blir att invandring från Finland hela tiden varit källan till dagens vargstam".¹⁰² Studien visar följaktligen att vargen kommer österifrån, troligen från Finland, men bara en del av pressen refererar till debatten om inplantering av varg i den svenska faunan som en förklaring till den oväntade och snabba ökningen av vargstammen. Däremot noteras i tidningar att om rovdjuren återvänder till sina gamla territorier minskar jaktmarkens värde, en konsekvens av den reducerade älg- och rådjursstammen. Markägaren förlorar då inkomster när han eller hon arrenderar ut marken för jakt, samtidigt som skogsbolagens roll växer i spelet.

Varginplanteringsdebatten resumerar en stor del av konflikterna som diskuterats tidigare. Beslutfattares och myndigheters attityd mot allmänheten upplevs av lokal befolkning som mycket diskriminerande. "Vi behandlas ofta lite overseende såsom - det här begriper ni inte - forskningen visar - o.s.v."¹⁰³ Landsbygdens folk anses ofta vara de som står för kostnader av en livskraftig viltstam, utan att kunna påverka dess förvaltning. "Acceptansen" har blivit ett nyckelord i frågan såsom "information" och "kunskap".¹⁰⁴

Tabellen nedan visar vad inneboende i Hagfors och Torsby kommun anser om att vargen antingen återkommit på naturlig väg eller alltid funnits i området. Tabellen visar att en del av befolkningen i glesbygden menar att vargen har blivit inplanterad.

Andelen som ställer sig bakom påståendet som har att göra med en naturlig återkomst minskar med ålder. Bland den yngsta gruppen, 16-25 år stäl-

⁹⁹ "Djurparks-vargarna är importerade", Helsingborgs Dagblad (1997-03-21).

¹⁰⁰ Stockholm (TT), "Vargar kommer inte från djurpark", Göteborgs-Posten (1996-03-27).

¹⁰¹ "Finsk varg räddar stammen", Svenska Dagblad (2002-12-13).

"Alla svenska vargar finländare", Östersunds-Posten (2002-02-14).

"Våra vargar har finsk stamtavla", Göteborgs-Posten (2002-02-14).

¹⁰² "Svensk-norsk vargarna har sina rötter i öst", Helsingborgs Dagblad (2002-02-14).

¹⁰³ "Sanningen om vargarna", Borlänge Tidning (2003-03-10).

¹⁰⁴ M. Ednarsson (2002), *Finns det plats(er) för rovdjursturism? En studie om platsens betydelse vid utvecklande av rovdjursturism i norra Värmland.*

ler sig 72% bakom en naturlig återkomst, medan motsvarande andel för den äldsta gruppen, 66-74 år endast är 37%.

	Torsby/Hagfors n = 779	Glesbygd n = 143
Återkom till Värmland på naturlig väg	32 %	21 %
Planterades in av "Projekt Varg" i början av 1970-talet	27 %	36 %
Planterats in Naturvårdsverket	13 %	11 %
Planterats in av skogsbolag och turismnäring	4 %	11 %
Har alltid funnits i området	24 %	21 %
Internt bortfall	5 %	8 %

Källa: Ednarsson M. (2002), *Finns det plats(er) för rovdjursturism? En studie om platsens betydelse vid utvecklande av rovdjursturism i norra Värmland*, Karlstads Universitet, Karlstad.

Vargen var nästan helt utrotad i Skandinavien under perioden 1960-1990. Sedan 1990-talet växte den skandinaviska vargstammen i genomsnitt med cirka 28-29 % per år. Utbredningen koncentreras till de sydskanandinaviska skogstrakterna i Värmlands och Dalarnas län i Sverige och Hedmark fylke i Norge.¹⁰⁵

Sedan år 2000 har Sverige bestämt ett etappmål för den svenska vargstammen, motsvarande 200 individer med 20 årliga föryngringar. När detta etappmål nåtts skall en ny utvärdering inledas för att evaluera effekterna och dess konsekvenser.

Debatten om vargens återkomst har under de senaste tio åren ökat markant. Debatten kan delas in i två perioder: Före 1999 framställs ofta frågan som en konflikt mellan centrum och periferin där tvistepunkten uttrycks i termer av maktlöshet och brist på politiskt inflytande. Jägarna och fårägarna

¹⁰⁵ Å. Aronson (m. fl.) (2002), *Op. cit.*, 11.

är oftast den mest aktiva gruppen i rovdjursfrågan och de går samman i olika organisationer för att bättre skydda sina intressen. Från 90-talet, finansierades forskningsprojekt och andra undersökningar för att kunna säkra den långsiktiga vargstammens överlevnad i Skandinavien. 1997 intensifieras debatten med utgångspunkt i hur vargen har uppträtt i ett renskötselområde i Härjedalen. Samerna har sedan åtskilliga generationer sett vargen som sin värsta fiende. I varenda renskötande samesläkt finns berättelser om egna djur som angripits av vargar. Det upplevs ofta som ett obeskrivligt djurplågeri och en stor ekonomisk förlust för många samer eftersom renskötseln utgör basnäringen och därför på längre sikt knappast kan kompenseras med ersättning från staten. .

1996 grundades Viltskadecenter av Naturvårdsverket och samma år utkom Rovdjursutredningen (SOU 1999:146) som ett resultat av regeringens utvärdering av rovdjursfrågan. Samtidigt ökar intresset i pressen genom att rovdjuren skapar konflikt och reaktioner.

Med regeringens Prop. 2000/01:57 ökar debatten i pressen. Forskningsbaserade artiklar är inte längre lika dominerande. Rädsla för varg och vargangrepp spelar istället en allt mer framträdande roll i tidningarna. Insändare som tar upp familjers och barns säkerhet tar en allt större plats än tidigare. Media bevakar i allt större utsträckning även den politiska utvecklingen i frågan. Forskningsfinansiering och dess kostnader skapar stora diskussioner. Men den största delen av debatten upptas av jakten och dess hantering. I första hand handlar det om lagstiftningen som inte bara fridlyser varg, utan också föreskriver skydds jakt på varg i sista läget mot vargangrepp på tamdjur. Den nordiska traditionen att jaga med löshundar är inte lika utbredd i andra länder och problemet är därför särskilt påtagligt i Sverige. Slutligen har vi debatten om inplantering som skapar diskussion, främst bland jägare och jaktintresserade. Trots att DNA-analys har visat att vargen kommer öster ifrån, uppenbarligen från Finland, är det många som påstår att vargen, med hjälp av olika organisationer och myndigheter, skulle vara inplanterad från Estland. I debatten om vargen i Sverige kan vi utläsa flera huvudlinjer som kan relateras till det klassiska, och ofta kontroversiella, förhållandet mellan människan och naturen. De frågeställningar som förekommer i pressen i form av tidningsartiklar, insändare och reportage visar att uppmärksamheten runt varg och rovdjursfrågorna ständigt ökar med tiden och ofta presenteras som en konflikt mellan olika intressen. Men konflikten är bara en del av problematiken i vargfrågan, som kan sammanfattas i tre huvudlinjer.

Relationen mellan människa och rovdjur representerar tveklöst flera element som lämpar sig för en bred analys. Vargen orsakar förluster för djur-

ägarna som förlorar sina djur. Detta upplevs som ett fördärv som hotar den ekonomiska verksamheten (boskapsskötseln) som i sin tur ses som en grund för det civila samhället. Detta argument som ofta belyses i form av frågan "Vem har rätt att leva?" är i dag särskilt starkt. Dikotomin människa - rovdjur ger numera perspektivet att djur är en kategori under människans kontroll. Å andra sidan genererar tanken om konstant övervakning en annan reaktion. Ofta uttrycker människor en form för "konservativt beteende" gentemot naturen. Faunan representerar det traditionella svenska landskapet och är på så sätt en del av den egna identiteten. Många insändare uttrycker bekymmer över att förlora kontakten med en del av den egna historien och de egna värdena vilka hela tiden förändras i det moderna samhället. På så sätt spelar rovdjuren en dubbel roll i den kollektiva sinnebilderna å ena sidan som ett negativt element, vilket genom regleringar och begränsningar kan förvandlas till en, å andra sidan, positiv komponent. Ofta passerar denna process en sorts antropomorfism där rovdjuren beskrivs som omoraliska tjuvar, kriminella eller mördare.

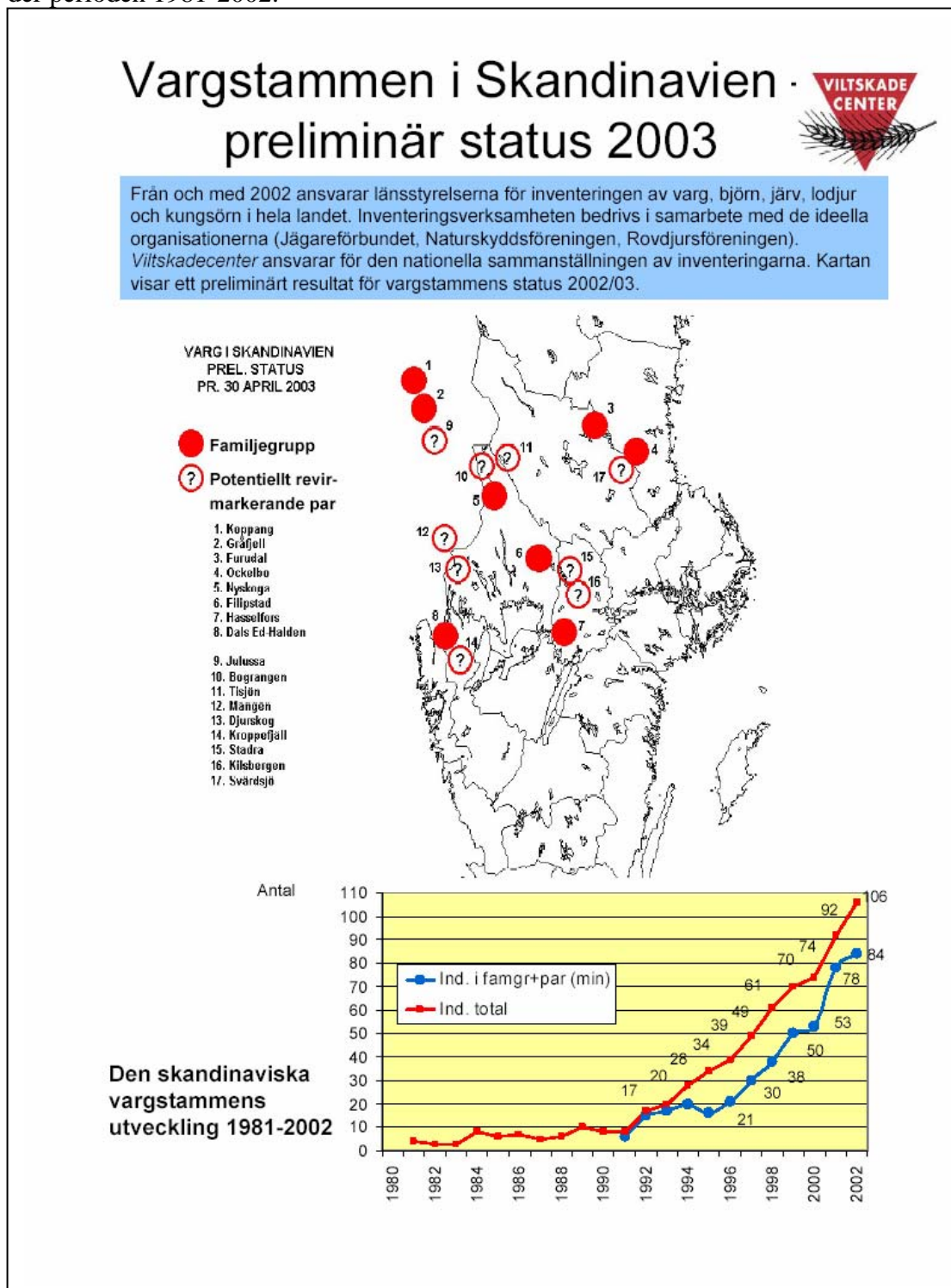
Den andra aspekten i frågan är relationen mellan människa - andra människor. Vargfrågan blir ett sätt att uttrycka sin protest mot staten och den sociala kontrollen. Den klassiska konflikten mellan glesbygden och storstaden kan också beskrivas som konflikten mellan skattebetalarna och politikerna. Många insändare ger uttryck för åsikter att om man vill leva i kontakt med naturen måste man också acceptera nackdelarna. Detta är en konflikt mellan två livsstilar där vargen inte är den verkliga tvistefrågan. Dessutom kan vargen skapa ett slags social integration. Så kallade "naturliga risker" kan vara en viktig tillgång för att skapa social integration genom att framställa en fråga som central för en grupp människor. Samer och jägare manar staten att avlägsna vargen från sitt eget territorium. Båda vill rädda sin ursprungliga rätt över sin egen livsstil. Samerna vill skydda renskötseln, jägarna vill försvara sina hundar från vargangrepp. Den tredje problematiken rör konflikten mellan djur och djur som är konflikt värde mot värde. I en sorts moralisk hierarki har vissa djur mer värde än andra och har konsekvent mer rätt att existera. En ren eller en hund utgör inte enbart ett ekonomiskt värde, utan förlusten av djuret kan uppfattas som förlusten av ett inneboende värde. För samerna är vargen någon som hotar renskötseln men vargen har alltid varit en traditio-

nell och naturlig fiende i deras kulturella identitet.¹⁰⁶ För jägarna representerar vargen en konkurrent som tävlar med större skicklighet och förmåga på samma jaktmarker. Bland jägarna är det många som beskriver vargen som en duktig och smart jägare, vilket gestaltar den antropomorfiska bilden som beskrivits ovan. Det är också viktigt att klarlägga att inte alla jägare vill införa jakt på varg, även om tanken är speciellt starkt bland de som har förlorat sin hund och som anser att deras sätt att leva har begränsats p.g.a. vargen.

¹⁰⁶ G. Lindquist (2000), "*The wolf, the Saami and urban shaman*", i *Natural Enemies*, 184-185.

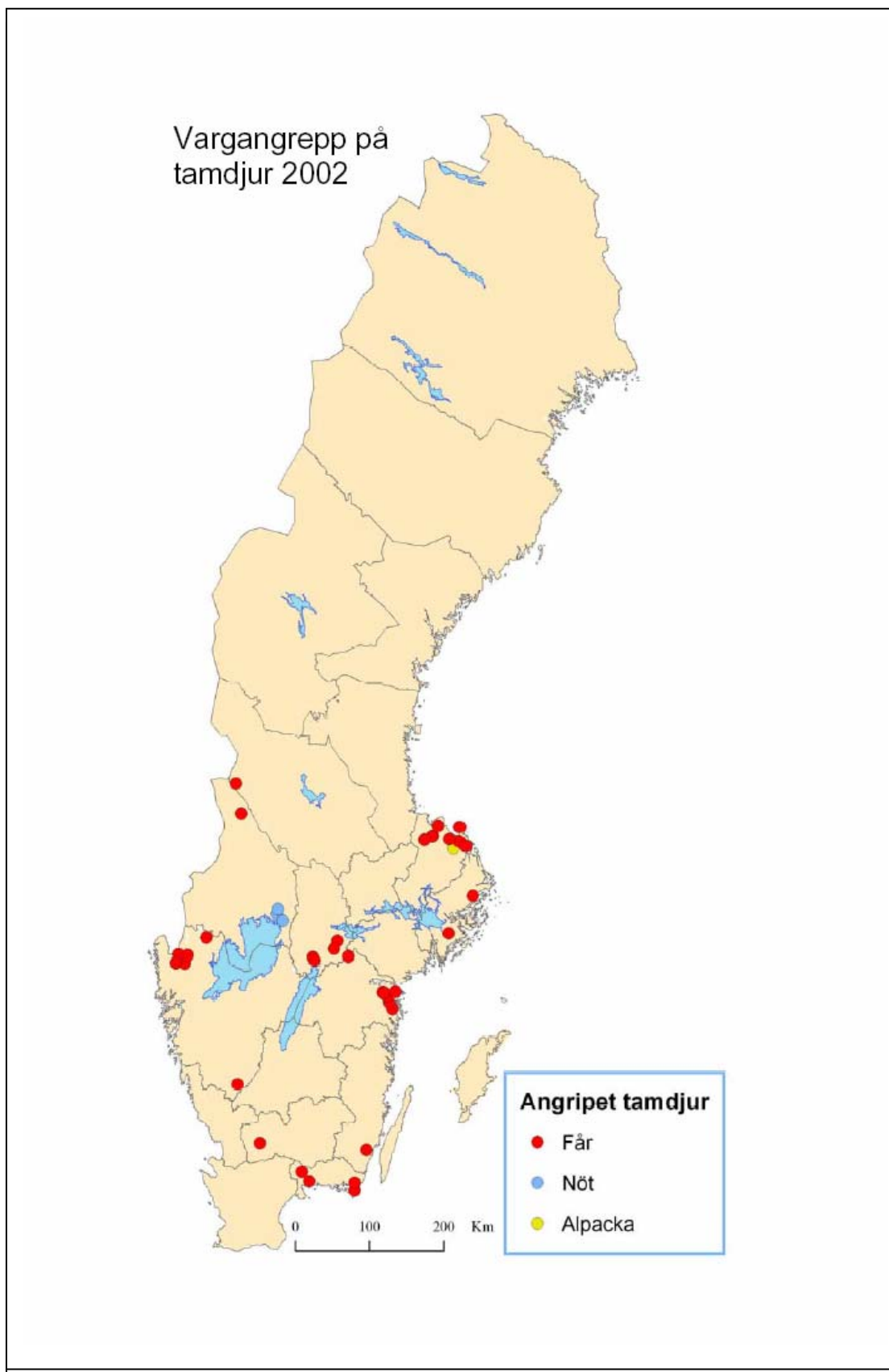
Diagram och figurer

Figur 1. Familjegrupper och potentiella revirmarkerade par i Norge och Sverige enligt den senaste inventeringen samt den skandinaviska vargstammens utveckling under perioden 1981-2002.

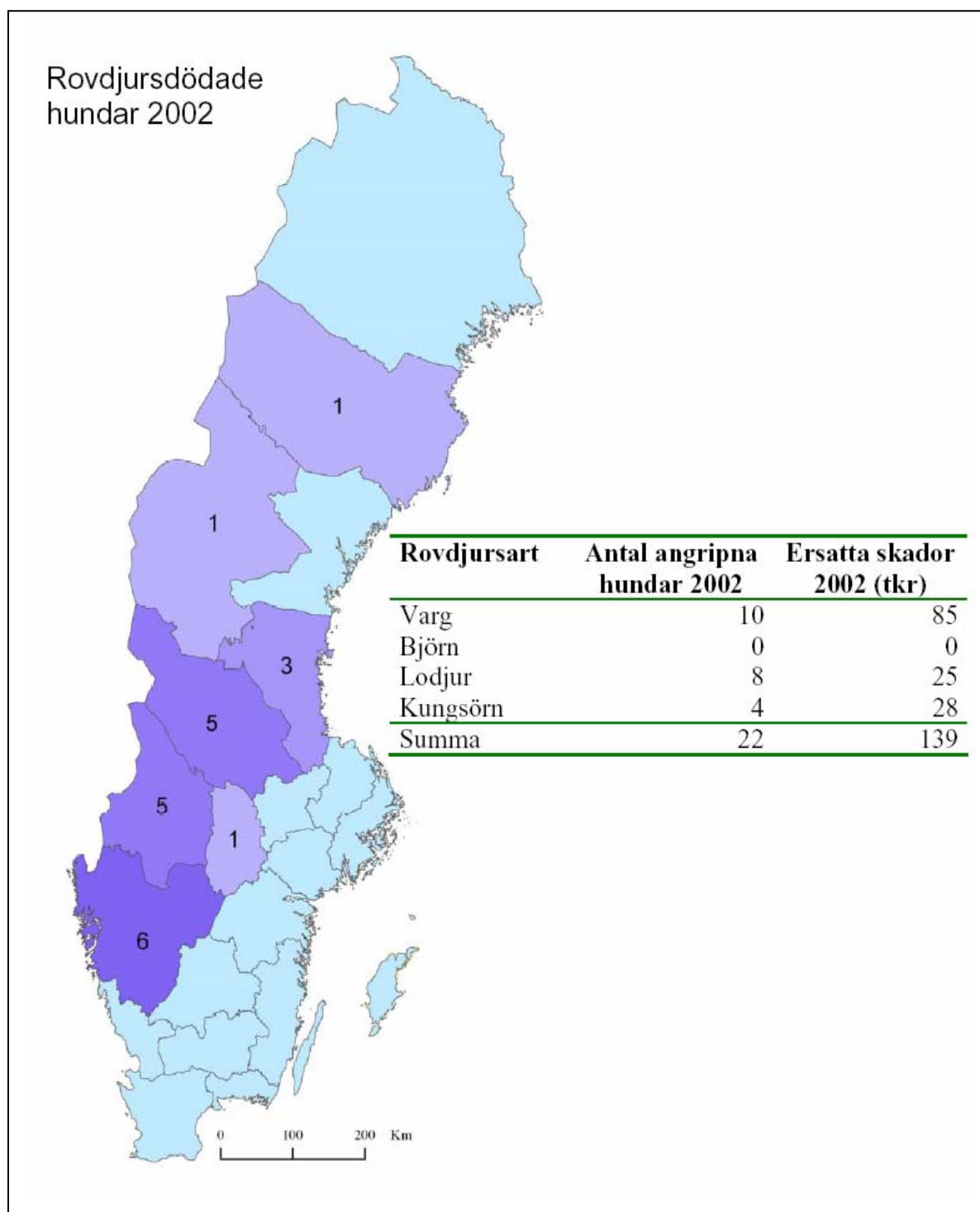
Källa: Viltskadecenter 2003, www.viltskadecenter.com

Figur 2. Vargangrepp på tamdjur 2002 (lokalisering i landet).

Källa: Viltskadecenter 2003, www.viltskadecenter.com

Figur 3. Rovdjursdödade hundar 2002.

Källa: Viltskadecenter 2003, www.viltskadecenter.com

Referenslista

- Aronson Å., Wabakken P., Knut Steinset O., Sand H., Kojola I. (2001/2002), *Varg i Skandinavien. Statusrapport för vintern 2001/2002*. Høgskolen i Hedemark, Vilt-skadecenter, Grimsö forskningsstation, Vilt- och Fiskeriforskning, Oulu. Høgskolen i Hedemark Oppdragsrapport nr. 1-2003.
- Bath A. J., Farmer L. (2000), *Europe's carnivores: a survey of children's attitudes towards wolves, bears and otters*, Large Carnivore Initiative www.large-carnivores-lcie.org
- Binde P. (2001), *Nature in Roman Catholic Tradition*, *Anthropological Quarterly*, Vol. 74 (1).
- Boholm, Å., Hansson, S-O, Persson, J. och Peterson, M. (eds.) (2002), *Osäkerhetens horisonter. Kulturella och etiska perspektiv på samhällets riskfrågor*. Nora: Nya Doxa
- Boitani L. (1995), *Ecological and cultural diversities in the evolution of the human relationships*, in Carbyn L. N., Fritts S. H. & Seip D. R. (ed.), in *Ecology and conservation of wolves in a changing world*. Canadian Circumpolar Institute, Alberta, Canada. 3-12.
- Boitani L. (2000), *Action plan for the conservation of the wolves (Canis lupus) in Europe*, *Nature and Environment*, Council of Europe Publishing 113: 1-86.
- Brudin E., Kjellström R. (1998), *Vargen. I Myt och Verklighet*, Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- Carbone G. (1991), *La peur du loup*, Gallimard. VParis,
- Crisler L. (1960), *Vargar*. Nordstedt & Soner förlag, Stockholm.
- Descola, P. och Pålsson, G. 1996. *Nature and Society. Anthropological Perspectives*. London: Routledge.
- Ebenhard T., Höggren M. (red.) (1999), *Livskraftiga rovdjursstammar. CBM:s Rovdjursseminarium 12 oktober 1998*. SLU, Uppsala.
- Eder K. (1996), *The social construction of nature*, London, Sage.
- Ednarsson M. (2002), *Finns det plats(er) för rovdjursturism? En studie om platsens betydelse vid utvecklande av rovdjursturism i norra Värmland*, Karlstads Universitet, Karlstad.
- Ednarsson M. (under utgivning, trol. 2003), *Läste du det där om vargen – om vargfrågan i massmedia. Bidrag till en antologi om hållbart mångbruk av skogen*. Forskargruppen Miljöfokus.
- Ericsson G., Heberlein T. A. (2002), *Attytuder till varg och vargjakt i Sverige*. SLU, Uppsala.
- Ericsson G., Heberlein T. A. (2003), *Attitudes of hunters locals and the general public in Sweden now that the wolves are back*. *Biological Conservation*. (Article in press).

- Franklin A. (1999), *Animals & modern cultures. A sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. London, SAGE Publications.
- Ingold T. (2000), *The perception of the Environment. Essays in the livelihood, dwelling and skill*, Routledge, London.
- Karlsson J., Bjärvall A. & Lundvall A. (1999), *Svenskarnas inställning till varg – En intervjuundersökning*. Rapport 4933. Naturvårdsverket, Stockholm.
- Knight J. (ed.) (2000), *Natural Enemies. People-Wildlife Conflicts in Anthropological Perspective*, London and New York, Routledge.
- Lindquist G. (2000), «*The wolf, the Saami and urban shaman*», i Knight J.(ed.), *Natural Enemies. People-Wildlife Conflicts in Anthropological Perspective*, London and New York, Routledge, 184-185.
- Linnell J. D. C. (m. fl.) (2002), *The fear of the wolves : A review of wolf attacks on humans*, NINA & Large Carnivore Initiative www.large-carnivores-lcie.org.
- Linnell J. D. C., Smith M. E., Odden J., Kaczensky P., Swenson J. E. (1996), *Strategies for the reduction of the carnivore – livestock conflicts: a review*, NINA NIKU, Trondheim.
- Mech L.D. (1998), *Estimate costs of maintaining a recovered wolf population in agricultural regions of Minnesota*, *Wildlife Society Bulletin* 26:817-822.
- Melin S. A. (1992), *Vargen förr och nu*, Settern bokförlagen, Uddevalla.
- Naturvårdsverket (2000), *Åtgärdsprogram för bevarande av Varg (Canis lupus)*, www.naturvardsverket.se.
- Nilsson Dahlström Å. (2003), *Negotiating Wilderness in a Cultural Landscape. Predators and Saami Reindeer Herding in the Laponian World Heritage Area*, Uppsala studies in cultural anthropology, Department of cultural anthropology and ethnology, Uppsala Universitet.
- Norlén N. (2001), *Vargmannens testamente – och andra bitar i pusslet om vargens återkomst*, Parthenon, Nyköping.
- Norsk Insitutt for Naturforskning, Høgskolen i Hedmark, «Ulve i Skandinavien pr. 15 mars 2003. Foreløpige konklusjoner for vinteren 2002/2003».
- Regeringens Proposition 2000/01:57 *Sammanhållen Rovdjurspolitik*
- Scott J. C. (1998), *Seeing like a State. How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*, Yale University Press, New Haven and London.
- Sjölander-Lindqvist, A (2002). *The effects of environmental uncertainty on farmers' sense of locality and futurity: A Swedish case study*. *Journal of Risk Research*. Special Issue: New Perspectives on Siting Controversy. (Under utgivning).
- Skogen K. & Haaland H. (2001), *En ulve historie fra Østvold. Samarbeid og konflikter mellom forvaltning, forskning og lokalbefolkning*. NINA-NIKU. NINA Fagrapport 52.
- Skogen K. (2003), *Adapting adaptive management to the cultural understanding of the land use conflicts*, *Society and Natural Resources* (Article in press).
- SOU 1999:146 *Sammanhållen Rovdjurspolitik. Slutbetänkande av Rovdjursutredningen*.

- SOU 1999:50 *Skydds jakt på varg. Delbetänkande av Rovdjursutredningen.*
- Svanberg I., Tunón H. (red.) (2000), *Samisk Etnobiologi. Människor, djur och växter i norr*, Nya Doxa, Falun.
- Svenska Naturskyddsföreningen (1976), *Rapport från Projekt Varg*. SNF, Stockholm.
- Sørensen O. J., Kvam T., Wabakken T., Landa A. (1986), *Ulven (Canis lupus L.) i Norge 1948-84*, Direktoratet for Naturforvaltning Viltforskningen, Viltrapport 33, Trondheim.
- Toverund L. I. (2001), *Utsetting av ulv i Norge och Sverige 1976-2001*, Oslo.
- Wabakken P., Sand H., Liberg O. & Bjärvall A. (2001a), *The recovery, distribution and population dynamic of wolves on the Scandinavian Peninsula, 1978-98*. Can. J. Zool. 79:725.
- Wolch J., Emel J. (ed.) (1998), *Animal geographies. Place, Politics and Identity in the Nature-Culture Borderlands*. Verso, London, New York

Tidigare publicerade arbetsrapporter i CEFOS serie:

- Strandberg, Urban (2003) Väst kustbanan och medborgarna. Resultat från en enkätundersökning genomförd hösten 2002. Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport 29. Finns som PDF-fil på www.cefos.gu.se
- Grimes, Marcia (2001) Allmänhetens inställning till den nya Väst kustbanan. Resultat från enkätstudie 2000. Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport 28. Finns som PDF-fil på www.cefos.gu.se
- Håkansson, Nicklas (2000) Framing the Tunnel. Local News Media and the Hallandsås Toxic Leak 1997. Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport 27. Finns som PDF-fil på www.cefos.gu.se
- Richard, Marie-Pierre (2000) Lokalt medborgarskap i Sverige. Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport 26. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Johansson, Thomas (2000) *Den frånvarande staden? Från Chicago till Göteborg, via Los Angeles.* Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport 25. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Johansson, Folke; Johansson, Sanna, Kling, Carin & Szücs, Stefan (2000) *Kommunmedborgarundersökningen 1998.* Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport 24. Pris 50 kr exkl. moms och frakt (under publicering)
- Strandberg, Urban (red.) (1999) *Svenska Kommunförbundet om kommuner och självstyrelse i framtidens nationalstat. En diskussion mellan forskare och Svenska Kommunförbundets programberedning.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 23. Pris 50 kr exkl. moms och frakt
- Hagevi, Magnus (1999) *Kommunalt förtroendevalda 1999.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 22. Pris 50 kr exkl. moms och frakt
- Velicu, Adrian (1999) *The Idea of Citizenship: A Historical Survey.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 21. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Heshmati, Almas & Engström, Lars-Gunnar (1999) *Estimating the Effects of Vocational Rehabilitation Programs in Sweden.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 20. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Heshmati, Almas & Maasoumi, Esfandiar (1998) *Stochastic Dominance Amongst Swedish Income Distributions.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 19. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Heshmati, Almas (1998) *Productivity Measurements in Swedish Departments of Gynecology and Obstetrics.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 18. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Heshmati, Almas (1998) *Labor Demand, Efficiency and Risk in Swedish Savings-Banks.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 17. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Heshmati, Almas & Ljunggren, Gunnar (1998) *Resource Use and Cost Heterogeneity in Swedish Geriatric Rehabilitation.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 16. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Heshmati, Almas (1997) *Quality Adjusted Measures of Services in Public Schools.* Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 15. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.

- Norling, Ingemar (1996) *Hälsa och fritid. Studier i 10 kommuner av samspelet mellan hälsoläge, livsstil och ekonomiska faktorer*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 14. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Bjurek, Hans & Palmer Edward (1996) *Relativ produktivitet inom försäkringskassornas lokalkontor*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 13. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Strandberg, Urban (red.) (1996) *Välfärdsstaten och socialförsäkringssystemet. Ett mångvetenskapligt forskningsprogram om inkomstkompensation vid sjukdom*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 12. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Bennulf, Martin; Lundin, Ulrika & Petersson, Stefan (1996) *Västsvensk opinion 1995. Undersökningsdesign, urval, materialinsamling och frekvensfördelningar*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 11. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Bennulf, Martin; Lundin, Ulrika & Petersson, Stefan (1996) *Lokalt miljöarbete 1995. Undersökningsdesign, urval, materialinsamling och frekvensfördelningar*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 10. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Andersson, Ulrika, Heshmati, Almas, & Ingstrand, Katrin (1995) *Den svenska grundskolans effektivitet*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 9. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Solli, Rolf & Källström, Anders (1995) *Kommundirektören. En studie av kommunens högste tjänsteman*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 8. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Grundén, Kerstin (1995) *Privatisering en modern global process*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 7. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Grundén, Kerstin (1995) *Den offentliga sysselsättningens storlek i OECD-länderna. En inventering av några statistikkällor*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 6. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Johansson, Vicki (1994) *Samhällets omsorgsstruktur under förändring. Politiska beslut som initierar rörelser mellan omsorgsformer i fyra kommuner*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 5. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Dahlkvist, Mats & Strandberg, Urban (1994) *Kontrakt eller förvaltning - förening eller gemenskap. Idéer och värdemönster i debatten om kommunerna och välfärden*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 4. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Moen, Olof (1993) *Befolkningens geografiska spridningsmönster. Den strategiska faktorn i det kommunala beställar-utförarkonceptet*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 3. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Haglund, Roger & Jaktling, Tomas (1993) *Inventering av 28 kommuners organisationsförändringar. Pilotstudie våren 1993*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 2. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.
- Johansson, Folke; Lorentzon, Lars Olof & Strömberg, Lars (1993) *Kommunmedborgarundersökningen 1991. Undersökningsdesign, urval, datainsamling, marginalfördelningar och bortfall*. Göteborgs universitet, CEFOS, Arbetsrapport 1. Pris 50 kr exkl. moms och frakt.

CEFOS – Centrum för forskning om offentlig sektor vid Göteborgs universitet, inrättades 1991 och utgör en del av statsmakternas långsiktiga satsning på mångvetenskaplig grundforskning om den offentliga sektorn.

CEFOS skall initiera och befrämja forskning om den offentliga sektorns ledning, styrning, organisation, finansiering och utvärdering särskilt på lokal och regional nivå. Förnyelse av den offentliga sektorn står i fokus för forskningen.

CEFOS stödjer forskningsprojekt inom fem programområden:

- Den offentliga sektorn i ett makroperspektiv
- Den offentliga sektorns inre organisation
- Den offentliga sektorn och medborgarna
- Välfärdsstaten och socialförsäkringsystemet
- Lokalt medborgarskap.

CEFOS idé är att samla forskare/forskargrupper från olika discipliner till samarbete i en gemensam forskningsmiljö.

Arbetsrapporter från CEFOS kan beställas hos:

Göteborgs universitet
CEFOS
Box 720
405 30 Göteborgs universitet

Tele:	031-773 4142
Fax:	031-773 4480
E-post:	office@cefos.gu.se
Hemsida	www.cefos.gu.se